

ประวัติศาสตร์วาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของ ‘หญิงรักหญิง’ ในสื่อไทย ระหว่างปี 2539-2563

วันที่รับบทความ: 9 มีนาคม 2567 / วันที่แก้ไขบทความ: 30 ธันวาคม 2567 / วันที่ตอบรับบทความ: 30 ธันวาคม 2567

ณัททัย แสนมงคล

ชเนตตี ทินนาม*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขและการก่อร่างวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในสื่อไทย โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์ตามแนวทางประวัติศาสตร์แบบวงศาวิทยา ของมิเชล ฟูกูต์ ด้วยการวิเคราะห์ตัวบทสื่อไทยที่เผยแพร่ระหว่างปี 2539-2563 ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร นวนิยาย ละครโทรทัศน์และซีรีส์ ภาพยนตร์ เว็บไซต์สื่ออาชีพและสื่อทางเลือก รวมถึงรายการปิกนิกะ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในสังคมไทยก่อรูปขึ้นจากอำนาจและความรู้ภายใต้ระบบของการแบ่งแยกเพศแบบเพศทวิลักษณ์ บรรทัดฐานรักต่างเพศ ปิตาธิปไตยและความเกลียดชังคนรักเพศเดียวกันที่ได้รับแรงหนุนเสริมจากศีลธรรมทางเพศของสังคมร่วมกับการรู้เชิงศาสตร์สมัยใหม่อย่างจิตวิเคราะห์และพฤติกรรมศาสตร์ ทำให้อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงก่อร่างขึ้นเป็นวัตถุของวาทกรรมที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับความคิดปดิดทางอารมณ์ ความเปี่ยมเบนทางเพศ และความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรม ในทางกลับกัน สถานการณ์ทางวาทกรรมนี้ก็ทำให้อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงได้ก่อร่างอัตภาวะขึ้นมาโดยการหนุนเสริมของแนวคิดสิทธิ เสรีนิยม และปัจเจกนิยม จนเกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่การสื่อสารทางเลือก เช่น อัญจารี ท่ามกลางบริบทการเติบโตของอุตสาหกรรมสื่อบันเทิงเชิงพาณิชย์ในช่วง 2550 ที่ตัวตนกลายเป็นพื้นที่ของการบริโภคและการกลายเป็นสินค้า อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงอาจตรึงตนเองในพื้นที่วาทกรรมโดยผนวกรวมตัวเองเข้ากับกรอบความรู้ทางศีลธรรมและวัฒนธรรมของสังคม เช่น การเป็นคนดี สวยหล่อ ประสบความสำเร็จในชีวิต มีทักษะความสามารถ ไปจนถึงผนวกตนเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของนิยามความรักโรแมนติกตามบรรทัดฐานรักต่างเพศ อย่างไรก็ตาม การผนวกเข้ากับกรอบความรู้ทางศีลธรรมและวัฒนธรรมของสังคมก็สร้างสถานการณ์ที่ลวงให้เชื่อว่าตัวตนนั้นมีเสรีภาพแล้ว ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์นี้ยังเผชิญกับแรงตึงเครียด เช่น การถูกเลือกปฏิบัติในทางกฎหมาย การถูกคาดหวังสวมบทบาทเป็นหญิงและชายตามกรอบเพศทวิลักษณ์ ความตึงเครียดนี้ทำให้เกิดพลวัตของวาทกรรมอีกระลอกซึ่งได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีควิเอร์ที่นำเสนอวิถียาแห่งความหลากหลายทางเพศ ทำให้ระบบเพศทวิลักษณ์ถูกตั้งคำถาม และเกิดการเคลื่อนไหวเพื่อให้อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงเป็นพื้นที่ซึ่งเปิดกว้างผนวกรวมความหลากหลายทางเพศมากขึ้นโดยไม่ยึดติดกับความเป็นหญิงตามเพศกำเนิดอีกต่อไป

คำสำคัญ: หญิงรักหญิง, วาทกรรม, อำนาจ, สื่อไทย, อัตลักษณ์ทางเพศ

ณัททัย แสนมงคล (ศศ.ม., คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560; Email: nahathai.san@gmail.com) และ ชเนตตี ทินนาม (นศ.ด., คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาแนวปฏิบัติจริยธรรมสื่อจากการวิเคราะห์วาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในสื่อไทย ตามแนวทางวงศาวิทยาของมิเชล ฟูกูต์” ของ ณัททัย แสนมงคล ซึ่ง อาจารย์ ดร.ชเนตตี ทินนาม เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้รับการประเมินผลการศึกษาวิทยานิพนธ์ในระดับดีมาก

*Corresponding author: chanettee_tinnam@yahoo.com

Historical Discourse Analysis of Lesbian in Thai Media from 1996 to 2020

Received: March 9, 2023 / Received in revised form: December 30, 2024 / Accepted: December 30, 2024

Nahathai Sanmongkol

*Chanettee Tinnam**

Abstract

The purpose of the research article is to analyze the conditions and formation of the gender identity discourse of lesbians in Thai media texts. The research used an analytical framework based on Michel Foucault's genealogical approach by analyzing statements in Thai media texts published between 1996 and 2020, including newspapers, magazines, novels, television dramas and series, movies, news media websites, and variety shows. The results show that the gender identity discourse of lesbians in Thai society is shaped by power and knowledge under a system of gender binary, heterosexual norms, patriarchy, and homophobia which is reinforced by society's sexual morality combined with modern scientific knowledge such as psychoanalysis and behavioral science. The gender identity of lesbians thus emerges as an object of discourse linked to emotional disorder, sexual deviance, and cultural decline. On the other hand, this discursive situation allows the gender identity of lesbians to form its subjectivity through the reinforcement of rights, liberalism, and individualism, resulting in a social network of lesbians in alternative communication spaces such as Anjaree. In the context of the growth of the commercial entertainment media industry in 2007, identity became a space of consumption and commodification. A lesbian gender identity may anchor itself in the discursive space by integrating itself into the moral and cultural knowledge framework of society, such as being good, beautiful, handsome, successful in life, and skilled. It also integrates itself into the normative definition of romantic love of heterosexual love. However, integrating the self into the moral and cultural framework of society creates a situation that deceives one into believing that freedom is already available. The existence of this identity still faces tensions such as being discriminated against in the law and being expected to assume the role of woman and man according to the gender binary. Ultimately, this tension gives rise to another discourse dynamic influenced by Queer Theory that proposes a gender diversity ontology. The binary gender system is questioned. And there has been a movement to make the gender identity of lesbians a space that is more open and inclusive of gender diversity, no longer being tied to the straight female.

Keywords: Lesbian, Discourse, Power, Thai Media, Gender Identity

Nahathai Sanmongkol (M.A., Chiang Mai University, 2017; E-mail: nahathai.san@gmail.com) and Chanettee Tinnam (Ph.D. Communication Arts, Chulalongkorn University, 2008) Lecturer of Mass Communication Department, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.

This article is a revision of a thesis titled "A Development of Media Ethical Guidelines from Gender Identity Discourse Analysis of Lesbian through Michel Foucault's Genealogy Approach" authored by Nahathai Sanmongkol and consulted by Chanettee Tinnam, Ph.D. The thesis has evaluated in a "very good" level.

*Corresponding author: chanettee_tinnam@yahoo.com

ที่มาและความสำคัญ

การค้นคว้าประวัติศาสตร์ทางเพศของหญิงรักหญิงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากและมักจำกัดอยู่ในเรื่องราวเพศวิถีของชนชั้นสูง เช่น กฎมณเฑียรบาลมาตรา 124 ในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งระบุบทลงโทษสมณกัณท์ที่มีพฤติกรรม “เล่นรักกันเฉกเช่นสามีภรรยา” (รัชนิชา ไชยลังการ, 2553, 53-58) และในเพลงยาว เรื่อง หม่อมเป็ดสวรรค์ ที่ประพันธ์โดยคุณสุวรรณ ราชินิกุลบางช้าง รวมถึงวรรณคดีหลายเรื่องที่นิพนธ์โดยสุนทรภู่ เช่น พระอภัยมณี และลักษณวงศ์ ซึ่งพรรณนาถึงการ “เล่นเพื่อน” ของเหล่านางสนมใน (กรมศิลปากร, 2507) ช่วงเวลาแห่งการนิยามความหมายและก่อร่างหมวดหมู่ทางเพศของผู้หญิงที่รักเพศเดียวกันในสังคมไทยอาจพบได้อย่างชัดเจนในช่วงทศวรรษ 2500 เมื่อเริ่มปรากฏการใช้คำศัพท์ “เลสเบี้ยน” เพื่อเรียกจินตนาการถึงการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงในสื่อลามกสำหรับผู้ชาย ขณะที่ผู้หญิงซึ่งมีความรู้สึกดึงดูดต่อผู้หญิงในสังคมไทยได้เริ่มก่อร่างตัวตนของตนเองผ่านคำว่า “ทอม” และ “ดี้” (Sinnott, 2011, 220) ก่อนที่จะเริ่มมีการเคลื่อนไหวรณรงค์ให้ใช้คำว่า “หญิงรักหญิง” ในช่วงปี 2530 เพื่อสร้างสำนึกร่วมกันของผู้หญิงที่รักเพศเดียวกัน (Sinnott, 2011, 207) หลังจากนั้นอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงก็เริ่มก่อร่างสำนึกความเป็นตัวของตัวเอง คล้าย เปลี่ยนแปลง ปะติดปะต่อ และปะทะประสานท่ามกลางบริบทซึ่งความเป็นจริงเรื่องเพศของมนุษย์ถูกจัดระเบียบภายใต้กฎเกณฑ์ของการแบ่งแยกทางเพศตามลักษณะทางชีววิทยา และแนวคิดสมัยใหม่ที่เน้นย้ำคุณค่าของเสรีนิยมและปัจเจกนิยม ทั้งหมดนี้ได้สร้างผลกระทบต่อการร่างและสำนึกของความเป็นหญิงรักหญิง และทิ้งร่องรอยให้เห็นจากบรรดาเหตุการณ์ที่ไหลเวียนในพื้นที่การสื่อสาร อันสะท้อนช่วงเวลาที่มีความหมายยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยเกี่ยวกับเพศภาวะและเพศวิถีในสังคมไทย

ช่วงเวลานี้ได้ปรากฏภาวะลักลั่นในสังคมไทยที่ดูเหมือนเปิดกว้างในเรื่องเพศ กล่าวคือ ขณะที่บรรยากาศการเคลื่อนไหวด้านความหลากหลายทางเพศแผ่ขยายในพื้นที่การสื่อสาร เช่น

มีการรณรงค์เกี่ยวกับร่างกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของคู่รักที่มีเพศเดียวกัน (ทีมข่าวไทยพีบีเอส, 2563, 8 กรกฎาคม) สื่อต่าง ๆ ในวงการบันเทิงเริ่มนำเสนอละครความรักรักของตัวละครเพศเดียวกันที่ตกหลุมรักกันจนประสบความสำเร็จโด่งดังจนถึงต่างประเทศ (ทีมข่าวไทยพีบีเอส, 2560, 4 พฤษภาคม) ทว่า ในความเป็นจริงกลับพบว่ายังเป็นเรื่องยากที่จะทำให้เกิดกฎหมายที่รองรับสิทธิความหลากหลายทางเพศ เช่น สิทธิในการแต่งงาน สิทธิในคำนำหน้านาม ขณะที่กลุ่มการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของหญิงรักหญิงกลับอ่อนกำลังลง กลุ่มที่เคยดำเนินการมานับสิบปี เช่น กลุ่มอัญจารี ก็ลดบทบาทลง ส่วนกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ก็ยังคงช่วงชิงวาทกรรมในพื้นที่สังคมการเมืองไม่ได้เต็มที่ ทั้งยังเกิดความขัดแย้งภายในกลุ่มก่อนของหญิงรักหญิงด้วยกันเองจากการพยายามจำกัดนิยามอัตลักษณ์ทางเพศที่รัดกุม จนทำให้หลายคนรู้สึกตะขิดตะขวงใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหญิงรักหญิง ขณะที่ผู้หญิงที่ระบุอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองในฐานะหญิงรักหญิงยังคงถูกิดักให้เป็นอย่างอื่นโดยเฉพาอย่างยิ่งในหญิงรักหญิงที่มีอัตลักษณ์ซ้อนทับกับความเป็นชายขอบอื่น ๆ ซึ่งอาจเผชิญความเสี่ยงที่จะถูกบังคับแต่งงาน ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ตลอดจนถูกกระทำความรุนแรงในรูปแบบอื่น ๆ การเลือกปฏิบัตินี้ยังเห็นได้ชัดในพื้นที่การสื่อสารที่พบว่า บางฉากในละครซีรีส์ไทยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกของความรักระหว่างตัวละคร “หญิงรักหญิง” กลับถูกเซ็นเซอร์ด้วยข้อหาว่ามีแนวโน้มที่จะผิดต่อศีลธรรมอันดี (ทีมข่าวเดลินิวส์, 2564, 3 กุมภาพันธ์; กันตพงศ์ เชี่ยวพิมลพร, 2564)

ปรากฏการณ์เหล่านี้แสดงถึงช่วงเวลาสำคัญของยุคสมัย และเชื้อเชิญให้นักวิจัยได้แกะรอยเพื่อทำความเข้าใจโลกของความรู้และอำนาจที่อำพรางตัวภายใต้บรรยากาศที่ดูเหมือนว่ามีเสรีภาพทางเพศ และส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่นักคิดหลังสมัยใหม่อย่างมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าตัวตนทางเพศของมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้กลไกของความรู้และอำนาจที่ทำงานโดยควบคุมและจัดระเบียบเรื่องเพศของมนุษย์ ความรู้และอำนาจนี้ได้สถาปนาความเป็นจริงเกี่ยวกับรูปแบบ

ความสัมพันธ์ของผู้คน และกำหนดบทบาทของผู้คนในความสัมพันธ์นั้น ชักนำให้ผู้คนดำเนินตามครรลองที่กำหนดไว้แล้ว และสำคัญให้เป็นความจริงยิ่งขึ้นด้วยการสร้าง “วาทกรรม” ปลุกฝังห้วงลึกลงไปเป็นสำนึกร่วมของผู้คนในสังคมให้ยึดถือปฏิบัติตามราวกับเป็นความจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (Foucault, 1978)

งานวิจัยนี้จึงมุ่งถอดรื้อเพื่อทำความเข้าใจกลไกของความรู้และอำนาจดังกล่าว โดยการแกะรอยการก่อรูปของวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในสายธารประวัติศาสตร์ของสื่อไทย ท่ามกลางการโยกย้ายถ่ายเทของอำนาจและความรู้ในสังคม โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาตั้งแต่ปี 2539 ซึ่งเป็นช่วงเวลา ที่อัตลักษณ์แห่งความรักและความสัมพันธ์ทางเพศของหญิงรักหญิงได้ก่อรูปขึ้นมาและเผชิญกับการตอบโต้อย่างกว้างขวางในพื้นที่ของสื่อสาธารณะ จนถึงปี 2563 ทั้งนี้ เนื้อหาของบทความแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการวิเคราะห์การก่อรูปของวาทกรรมผ่านสื่อต่าง ๆ ที่ร่วมกันหล่อหลอมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในรูปแบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ส่วนที่สอง วิเคราะห์กลไกของอำนาจแห่งความรู้ที่อยู่เบื้องหลังวาทกรรมเหล่านี้ รวมถึงวิเคราะห์ว่าวาทกรรม ได้สวมทับอัตลักษณ์ทางเพศแก่หญิงรักหญิงด้วยวิธีการอย่างไร และหญิงรักหญิงใช้วิธีการใดในการตอบสนองต่ออัตลักษณ์ทางเพศดังกล่าว

ผู้วิจัยหวังว่างานชิ้นนี้จะให้เครื่องมือเริ่มต้นแก่นักนิเทศศาสตร์ให้มีแนวทางสำหรับการตรวจสอบตนเอง รู้เท่าทันต่ออำนาจ และมีแนวทางในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ที่ข้ามพ้นอคติและความเกลียดชัง ไปสู่การเคารพอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างหลากหลาย และในท้ายที่สุดเพื่อเป็นสื่อที่เปิดกว้างแก่ทุกอัตลักษณ์อย่างทัดเทียม และมีพลังที่จะสั่นคลอนโครงสร้างเดิมของสังคมให้ขยับและเปลี่ยนแปลงในทางที่ก้าวหน้า

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การก่อรูปของวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในสื่อไทยระหว่างปี 2539-2563

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มโนทัศน์ว่าด้วยเรื่องเพศในฐานะสิ่งประกอบสร้างของอำนาจ ความรู้ และวาทกรรม

การก่อตัวของภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้างและโครงสร้างนิยม ซึ่งชี้ว่ามนุษย์นั้นให้ความหมายและเข้าใจโลกผ่าน “ระบบของความแตกต่าง” (system of differences) (Grossberg et al., 2006) ทำให้เพศได้รับการอธิบายว่าเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างจากระบบของความแตกต่างที่จำแนกมนุษย์ให้เป็นเพศต่าง ๆ ต่อมา โคลด์ เลวี-สเตรทซ์ (Claude Levi-Strauss) ก็ได้อธิบายว่าระบบของความแตกต่างมีลักษณะเป็นโครงสร้างแบบขั้วตรงข้าม (binary opposition) (Levi-Strauss, 1955) ภายหลังกลุ่มนักคิดหลังโครงสร้างนิยม เช่น มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) และฌาค แดร์ริดา (Jacques Derrida) ก็ชี้ให้เห็นว่าระบบโครงสร้างนี้มีพลวัตอย่างไรบ้าง ตลอดจนชี้ให้เห็นสถานะของมนุษย์ที่ปรับเปลี่ยนเคลื่อนไหวภายใต้โครงสร้าง

งานศึกษา เรื่อง *History of Sexuality* (Foucault, 1978) ของฟูโกต์เป็นหนึ่งในงานที่สร้างอิทธิพลอย่างมากในแวดวงการศึกษาเรื่องเพศในทางมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ฟูโกต์เสนอแนวคิดเกี่ยวกับระบบของวาทกรรม ความรู้ และอำนาจที่ทำให้เพศของมนุษย์กลายเป็นวัตถุแห่งการศึกษา (objectification) และจัดจำแนกมนุษย์เป็นเพศต่าง ๆ ผลลัพธ์ที่ตามมาจากกลไกอำนาจและความรู้ของศาสตร์สมัยใหม่ที่ต้องการควบคุมในเรื่องเพศนี้ หลอมสร้างมนุษย์ให้กลายเป็นองค์ประธานที่มีสำนึกในเรื่องเพศของตนเอง ทำให้เกิดตัวตนทางเพศที่หลากหลาย เป็นอัตบุคคลมีสำนึกถึงตัวตนของตนเอง (subjectification) (Foucault, 1978)

แนวคิดดังกล่าวได้เปิดทางสู่การวิพากษ์โครงสร้างบรรทัดฐานทางเพศ ที่สร้างความไม่เป็นธรรมทางเพศ อย่างไรก็ตาม มีข้อวิพากษ์ว่าเมื่อนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการเคลื่อนไหวจริง มักทำให้ติดกับดักเข้าใจผิดว่าตัวตนทางเพศเป็นสิ่งที่คงวามีเพียงความหมายที่เปลี่ยนไปตามการประกอบสร้างในแต่ละยุคแต่ละสมัย และยังทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่ามนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกชีวิตทางเพศของตนเองได้ จนหลงลืมไปว่าเพศวิถีก็

เป็นผลผลิตของอำนาจและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560)

ข้อวิพากษ์ดังกล่าวเตือนให้ตระหนักว่าการศึกษารื่องเพศควรให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของกลไกอำนาจที่แปลงโฉมตลอดเวลา และสิ่งที่เชื่อว่าเป็นอิสระ อาจไม่ใช่อิสระอย่างที่เป็น ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงดำเนินภายใต้กรอบคิดที่ว่าเพศและอัตลักษณ์ทางเพศใด ๆ ก็ตาม รวมถึงอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงเอง มิใช่สิ่งที่มีต้นกำเนิดดั้งเดิมแท้จริง มิได้เป็นแก่นสารถาวรที่แท้จริงในตัวเอง มิได้หยุดนิ่งตายตัว ในนิยามที่รัดกุมที่เข้มงวด แต่ถูกสร้าง สร้างใหม่ หรือปรับเปลี่ยนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยไม่ได้แยกขาดจากอำนาจและความรู้ของเครือข่ายปฏิบัติการของสถาบันต่าง ๆ ที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางเพศแก่นมนุษย์และประกอบอัตลักษณ์ทางเพศของมนุษย์เข้ากับอัตลักษณ์ในแบบต่าง ๆ เช่น ความเป็นชาติ ความเป็นคนดี ความเป็นคนสมัยใหม่ ฯลฯ

มโนทัศน์เกี่ยวกับอัตลักษณ์

ตามทัศนะหลังสมัยใหม่ อัตบุคคลเป็นสิ่งที่ไร้แก่นสาร (subject as a form, not a substance) เป็นผลของชุดวาทกรรมที่หยิบย่นบทบาทต่าง ๆ ให้สวมทับและจัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้อัตบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ของวาทกรรม วาทกรรมหยิบย่นอัตลักษณ์ต่าง ๆ แก่อัตบุคคล เพื่อให้ภาพแทน (representation) ร้องเรียก (interpellation) ยัดเยียดตำแหน่งแห่งที่ ทางสังคมให้แก่อัตบุคคล (subject positioning) ในขณะเดียวกันก็สร้างภาพลวงตาของการเป็นองค์ประธานในวาทกรรม อัตลักษณ์นี้ยังเกิดจากการปฏิเสธสิ่งตรงข้ามไม่ให้แสดงออกมา (absent) เพื่อเป็นเงื่อนไขในการดำรงอยู่ของสิ่งที่มันแสดงออก (present) อัตลักษณ์จึงแฝงเร้นด้วยความขัดแย้งและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของการกีดกัน (อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2546)

งานเขียนของฟูโกต์ได้ชี้ให้เห็นความเป็นอัตบุคคลทางเพศ (sexual subject) ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายวาทกรรม ซึ่งถูกโยนโยนโดยอำนาจและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในเวลาต่อมา จูดิธ บัทเลอร์ (Judith Butler) ก็ได้ขยาย

แนวคิดอัตบุคคลทางเพศ ไปสู่แนวคิดอัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) ในฐานะสิ่งประกอบสร้างจากวาทกรรมเรื่องเพศภาวะ ที่บุคคลสวมรับเข้ามาโดยเชื่อว่าเป็นอัตลักษณ์ทางเพศที่เป็นแก่นสารของตนเอง บัทเลอร์ได้ชี้ให้เห็นอีกด้านของอัตบุคคลที่มีสำนึกถึงความเป็นตัวเอง หรือ “อัตภาวะ” (subjectivity) ที่ปรากฏขึ้นในสถานการณ์ของการตอบโต้ต่ออัตลักษณ์ที่ถูกสวมทับ ทั้งการกระโดดเข้าสวมรับบทบาท ต่อรอง หรือปฏิเสธบทบาทนั้น และได้สร้างตำแหน่งแห่งที่ของตนในวาทกรรมและอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่ อัตลักษณ์จึงไม่อาจซ้อนทับสนิทกับอัตบุคคล แต่เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งและตายตัว เพื่อสร้างความเป็นตัวตนที่โยกย้ายเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2546)

แนวคิดนี้ช่วยให้เห็นกระบวนการที่อัตบุคคลถูกสร้างขึ้น และชี้ให้เห็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการหยิบย่นองค์ประกอบของโครงสร้างที่มีอยู่เดิมประกอบขึ้นมาใหม่ การวิจัยจึงอาศัยแนวคิดนี้เป็นกรอบในการพิจารณาอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง โดยมองให้เห็นกลไกของอำนาจและกระบวนการที่อัตบุคคลถูกสร้างขึ้นให้เป็นอัตลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่มองข้ามแง่มุมเชิงสร้างสรรค์ ที่อัตบุคคลตอบสนองหรือมีปฏิกิริยาต่ออัตลักษณ์ที่สวมทับในสถานการณ์ต่าง ๆ ของวาทกรรมด้วยเช่นกัน

มโนทัศน์ว่าด้วยเพศวิภาษหรือเควียร์

เควียร์ หรือ “เพศวิภาษ” เป็นญาณวิทยาซึ่งวิพากษ์การสร้างความรู้และความจริงเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมว่าเกิดจากกระบวนการที่อ้างอิงความรู้เรื่องเพศและฝังรากลึกจนกลายเป็นมาตรฐานของสังคม ทฤษฎีเควียร์จะพยายามตรวจสอบสิ่งเหล่านี้ โดยเฉพาะตั้งคำถามต่อบรรทัดฐานทางเพศแบบตะวันตก ที่กำหนดสิ่งที่เรียกว่าเพศปกติและเพศผิดปกติในสังคม และจัดหมวดหมู่เพศออกเป็นคู่ตรงข้าม จนนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำ ความรู้สึกเกลียดชังและอคติทางเพศที่มีอยู่ในสังคมมนุษย์ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2555)

เป้าหมายของทฤษฎีเควียร์จึงเป็นการวิพากษ์การจัดจำแนกความเป็นปกติ-ผิดปกติของสังคม ดังงานของไมเคิล วอร์เนอร์ (Michael Warner) วิพากษ์ว่าความรู้กระแสหลักเป็น

ผลผลิตของ “ระบบการปกครองแห่งความเป็นปกติ” (regimes of the normal) ซึ่งควบคุมว่าสิ่งใดเหมาะสม สิ่งใดไม่เหมาะสม ระบบดังกล่าวนี้ยังฝังลึกจนเราซึมซับกับอุดมการณ์แห่งความปกติ กระทั่งการต่อสู้ขัดขืนที่เกิดขึ้นก็ไม่ใช่เพื่อหลุดพ้นจากระบบการปกครองดังกล่าวนี้ แต่เป็นการต่อสู้เพื่อให้เป็นคนที่เป็นปกติ (Warner, 1993) นอกจากนี้ ทฤษฎีควิเอร์ยังสนใจวิพากษ์ระบบคิดแบบคู่ตรงข้าม (binary opposition) ที่ทำให้เกิดการมองเพศโดยแบ่งเป็นสองเพศที่ตรงกันข้ามกัน หรือที่เรียกว่า เพศทวิลักษณ์ (gender binary) และบรรทัดฐานรักต่างเพศ (heteronormativity) ที่กำหนดมาตรฐานว่ามีเพียงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายเท่านั้นที่เป็นปกติ (Duggan, 2002; Warner, 1998) บรรทัดฐานรักต่างเพศยังถูกวิพากษ์ว่ามาพร้อมกับการจัดระเบียบความคิดทางสังคมให้เป็นไปตามแนวคิดชายเป็นใหญ่ (Bhasin, 2006, 3) ที่อธิบายว่าความแตกต่างตามธรรมชาติของชายและหญิงเป็นตัวกำหนดบทบาทให้ผู้ชายเป็นผู้ในสถานะที่เหนือกว่าผู้หญิง (Walby, 1990)

ทฤษฎีควิเอร์ให้กรอบคิดเบื้องต้นว่าหากชุดคีย์ปมปัญหาอคติทางเพศในสังคม ก็จะพบว่าบรรทัดฐานรักต่างเพศ เพศทวิลักษณ์ ปีตาธิปไตย เป็นต้นต่อสำคัญของปัญหาเนื่องจากทัศนะเหล่านี้ถูกใช้เป็นกรอบในการตัดสินพฤติกรรมทางเพศที่ไม่ตรงตามมาตรฐาน ว่าเป็นคนบาปหรือผิดปกติทางจิต และนำไปสู่วัฒนธรรมของการเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกัน (homophobia) (Bleys, 1996; Sedgwick, 1990) งานวิจัยจะอาศัยกรอบนี้ในการวิเคราะห์ให้เห็นระบบเพศทวิลักษณ์ บรรทัดฐานรักต่างเพศ ปีตาธิปไตย และความเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกัน ที่มีส่วนหลอมสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงขึ้นมาในสังคม

มโนทัศน์เกี่ยวกับการรักเพศเดียวกันและความหลากหลายทางเพศ

การรักเพศเดียวกัน เป็นวิถีทางเพศรูปแบบหนึ่ง (sexual orientation) ของกลุ่มคนที่มีความพึงพอใจในคนเพศเดียวกัน ศัพท์ภาษาอังกฤษมีการใช้คำว่า “โฮโมเซ็กชวล” (homosexual) ซึ่งมาจากศัพท์ทางการแพทย์ในการบำบัด

รักษาความผิดปกติทางเพศในช่วงปลายศตวรรษที่ 19-20 ทำให้กลุ่มเลสเบียนและเกย์ ไม่นิยมใช้คำนี้เพื่ออ้างอิงถึงตนเอง (Griffin, D'Errico, Harro, & Schiff, 2007) ส่วนในภาษาไทยมีการใช้คำว่า “การรักร่วมเพศ” แต่เพราะคำนี้สื่อว่าคนกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการมีเพศสัมพันธ์ จึงมีการสร้างสรรค์คำใหม่ ๆ เช่น คำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” เพื่อสื่อถึงที่เป็นกลางและครอบคลุมกว่า

ในทางประวัติศาสตร์ ผู้รักเพศเดียวกันมักต้องเผชิญกับการถูกรังเกียจตีตรา อคติและการถูกเลือกปฏิบัติในสังคมที่เรียกว่า “ความเกลียดกลัวผู้รักเพศเดียวกัน” หรือ “โฮโมโฟเบีย” (homophobia) คำนี้มีขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1950 ก่อนจะถูกใช้โดยนักจิตวิทยาจอร์จ ไวน์เบิร์ก (George Weinberg) เพื่อแสดงถึงอาการทางคลินิกของความกลัวและความเกลียดชังอย่างไม่มีเหตุผลต่อผู้รักเพศเดียวกัน (Weinberg, 1973) ส่วนคำที่ใช้ระบุความเกลียดกลัวหญิงรักหญิงนั้น เรียกว่า “เลสโบโฟเบีย” (lesbophobia) ความเกลียดกลัวหญิงรักหญิงอาจปรากฏได้ในหลายรูปแบบ ทั้งการปฏิเสธ การมีอคติ การเลือกปฏิบัติ และการล่วงละเมิดต่อกลุ่ม คู่รัก และปัจเจกที่เป็นผู้หญิงซึ่งรักเพศเดียวกัน (Keats, 2016)

ปี ค.ศ.1994 หน่วยงานในสหประชาชาติและประเทศภาคีได้มีการปรับบทติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 26 โดยระบุว่า “การห้ามการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ” นั้น ให้รวมไปถึงความหลากหลายทางเพศ (sexual diversity) ด้วย (นัยนา สุภาพงษ์, 2563) ต่อมาในปี ค.ศ. 2006 ได้มีการกำหนดหลักสิทธิมนุษยชนที่ระบุถึงความหลากหลายทางเพศเป็นครั้งแรกในหลักการ Yogyakarta Principles (นัยนา สุภาพงษ์, 2563, 4-5)

หลักการนี้ได้รับการปรับปรุงใหม่เป็นหลักการ Yogyakarta Principles บวก 10 (The Yogyakarta Principles plus 10) ในปี ค.ศ. 2017 เพื่อให้เน้นย้ำสร้างความเข้าใจความแตกต่างหลากหลายทาง

เพศหรือที่เรียกว่า "SOGIESC" ได้แก่ (1) วิธีทางเพศ (sexual orientation) หมายถึงการที่บุคคลหนึ่งมีความรู้สึกดึงดูดสนใจลึกซึ้งทั้งทางอารมณ์ความรักใคร่และทางเพศต่อบุคคลหนึ่ง (2) อัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) หมายถึงประสบการณ์ทางเพศภาวะ อันสามารถรู้สึกได้ภายในของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจสอดคล้องหรือไม่ก็ได้กับเพศซึ่งได้ระบุไว้เมื่อแรกเกิด รวมทั้งความรู้สึกของบุคคลในร่างกายและการแสดงออกต่าง ๆ (3) การแสดงออกทางเพศภาวะ (gender expression) หมายถึง การนำเสนอเพศภาวะของบุคคล ผ่านการแสดงออกทางกายภาพที่อาจไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลนั้น (4) คุณลักษณะทางเพศ (sex characteristics) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเพศตามกำเนิด รวมถึงลักษณะทางกายภาพที่เกิดขึ้นมาพร้อมเมื่อแรกเกิด (นัยนา สุภาพึ้ง, 2563, 6-7)

การนิยามความหลากหลายทางเพศดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นแกนหลักของการขับเคลื่อนประเด็นความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย และเป็นกรอบในการนิยาม “หญิงรักหญิง” ในงานวิจัยนี้ว่าเป็นอัตลักษณ์ทางเพศแบบรักเพศเดียวกันอย่างหนึ่งของผู้หญิงซึ่งมีวิถีทางเพศที่รู้สึกดึงดูดทางอารมณ์ต่อผู้หญิงด้วยกัน อย่างไรก็ตาม เพศยังเป็นสิ่งที่มีความเลื่อนไหล ดังนั้น งานวิจัยนี้จะนิยามอัตลักษณ์ทางเพศทางเพศของหญิงรักหญิงโดยไม่กำหนดกรอบเกณฑ์อันรัดกุม เพื่อให้ความเป็นหญิงรักหญิงเป็นพื้นที่ซึ่งเปิดกว้างต่อสภาวะความเป็นเพศของมนุษย์ที่หลากหลายและคลุมเครือ มากกว่าจะนิยามโดยอิงจากข้อกำหนดทางสรีระและชีววิทยา

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหญิงรักหญิง

มีการตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษารื่องหญิงรักหญิงในไทยมักพบในงานของนักวิชาการตะวันตก ที่สนใจไทยศึกษา (Thai Studies) (เช่น Sinnott 1999, 2004) แต่ในไทยยังไม่ค่อยได้รับความสนใจนัก ซึ่งอาจเป็นผลมาจากโครงสร้างปิตาธิปไตยในสังคม (Enteen, 2007, 256) ประเด็นหญิงรักหญิงจึงมักหลบอยู่ในงานวิจัยที่สนใจประเด็นความหลากหลายทางเพศในภาพรวม งานกลุ่มแรก ๆ ที่เริ่มสนใจหญิงรักหญิงอย่าง

เฉพาะเจาะจงส่วนหนึ่งมักได้รับอิทธิพลความสนใจศึกษาภาวะทางจิตของมนุษย์ กลุ่มนี้จะสนใจสาเหตุที่ทำให้บุคคลเป็นหญิงรักหญิงและทัศนคติของสังคมต่อหญิงรักหญิง เช่น งานของวรภัทรา บุรณะกิจเจริญ, 2543 และมธุรส ชมดวง, 2546 และอีกกลุ่มที่พยายามเข้าใจกระบวนการนิยามตัวเองและการดำรงเอกลักษณ์ของหญิงรักหญิง โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น งานของชลธิชา ศาลิคุปต์, 2532 และมัทนา เขตมิ, 2539 อันนับว่าเป็นการเริ่มต้นศึกษาหญิงรักหญิงที่ต้องการตัดทอนกับภาพเหมารวมและอคติแง่ลบที่สังคมมีต่อหญิงรักหญิง ขณะเดียวกันบริบทการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิมนุษยชนทำให้นักเคลื่อนไหวเพื่อความเท่าเทียมทางเพศของหญิงรักหญิงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับหญิงรักหญิงมากขึ้น เช่น งานของสุไลพร ชลวิไล (2545) รวมถึงงานของสุมาลี โดกทอง (2549) ที่ชี้ให้เห็นการต่อรองของหญิงรักหญิงภายใต้ค่านิยมในสังคมไทยที่มีความเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกันและล่าสุดคืองานของอาทิตยา อาษา (2562) ซึ่งศึกษาการก่อรูปของครอบครัวหญิงรักหญิงที่มีความซ้อนทับมิติเชิงชนชั้นและสถานภาพทางเศรษฐกิจ ส่วนการศึกษาศาสตร์หญิงรักหญิงในมิติการสื่อสารนั้นพบว่ามีไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มงานที่สนใจศึกษาความหมายแง่ลบที่สังคมพยายามสวมทับให้แก่หญิงรักหญิงในสื่อต่าง ๆ ซึ่งมักจะเป็นสื่อบันเทิง เช่น ภาพยนตร์ (เกศินี ดำริสถลมารค, 2555) นวนิยาย (จุฑามาศ ไชยมงคล, 2555) ละครโทรทัศน์ (ปณณิกา ขจิตระบิน, 2562) บางงานพยายามชี้ให้เห็นการต่อรองความหมายผ่านสื่อ เช่น งานของสุภาณี ยาดรา (2548) ที่ศึกษาการต่อรองความหมายผ่านเว็บไซต์ของหญิงรักหญิง อย่างไรก็ตาม งานเหล่านี้จำกัดขอบเขตการศึกษาเพียงบางสื่อ และส่วนใหญ่มักเป็นสื่อบันเทิง ทั้งยังศึกษาเพียงบางช่วงเวลาเท่านั้น จึงมีแนวโน้มจะให้ภาพที่หยุดนิ่งของหญิงรักหญิงในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ทำให้มองไม่เห็นพลวัต และการปะทะประสานของความคิด รวมถึงการเปลี่ยนผ่านความรู้และอำนาจเกี่ยวกับหญิงรักหญิง จากพื้นที่การสื่อสารทั้งหมดที่มีใช้เพียงพื้นที่ของสื่อบันเทิง อันสะท้อนให้เห็นช่องว่างสำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการเติมเต็ม

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้อาศัยระเบียบวิธีวิจัยที่มีพื้นฐานจากญาณวิทยาหลังสมัยใหม่ โดยใช้แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศ์วิทยา (genealogy) ของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ของความไม่ต่อเนื่อง (discontinue) (Foucault, 1984) แนวทางนี้จะช่วยวิเคราะห์โฉมหน้าของอำนาจ แสดงให้เห็นการแทนที่ การสลับเปลี่ยน การช่วงชิง การกลบเกลื่อนบิดบังของอำนาจ ในกระบวนการผลิตสร้างความรู้และความจริงเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งรวมถึงความจริงเกี่ยวกับมนุษย์ กระบวนการเหล่านี้จะทิ้งร่องรอยให้มองเห็นและศึกษาได้ในพื้นที่วาทกรรมหรือปฏิบัติการทางภาษา

การนำแนวทางการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์แบบวงศ์วิทยาเพื่อเข้าใจเรื่องเพศของมนุษย์นั้น มิใช่การเล่าเรื่องความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์แบบวิวัฒนาการสายเดียว และไม่ได้เป็นการมุ่งหาความหมายที่เปลี่ยนไปของเพศต่าง ๆ ในสายธารประวัติศาสตร์ แต่เป็นการเขียนประวัติศาสตร์เพื่อเผยโฉมหน้าของอำนาจที่อำพรางตัวเองภายใต้หน้ากากใหม่ที่ซ่อนในทุกมิติที่สอดคล้องกับประเด็นเรื่องเพศ ทั้งในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิและเสรีภาพในเรื่องเพศ ในการให้คำนิยามภายใต้อัตลักษณ์ทางเพศ แม้แต่ในความสัมพันธ์ระหว่างเพศ

บทความวิจัยนี้อาศัยแนวทางดังกล่าวในการวิเคราะห์ ถ้อยแถลงในตัวบทต่าง ๆ เพื่อแกะรอยวาทกรรม (discourse analysis) ที่ระบุถึงอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง และวิเคราะห์อำนาจ (power analysis) ที่อยู่เบื้องหลังวาทกรรมแนวทางในการวิเคราะห์นั้นเป็นการอ่านหรือดูสื่อแล้วจับใจความสำคัญด้วยตัวเอง (thematic analysis) จากนั้นจึงจัดหมวดหมู่ของแก่นสาระที่พบในตัวบทของสื่อตามประเด็นของอัตลักษณ์ที่ปรากฏในสื่อ รวมถึงลักษณะของความรู้ และอำนาจที่แสดงให้เห็นผ่านสื่อ

การวิเคราะห์ใช้สื่อไทยเป็นแหล่งข้อมูล ได้แก่ (1) ข่าวและคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ข่าวไทยในฐานข้อมูล iQNewsClip โดยใช้คำสำคัญเกี่ยวกับหญิงรักหญิงในการค้นหา

ขอบเขตรายชื่อสื่อข่าว จำนวน 24 สื่อ ได้แก่ กรมประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร การเงินธนาคาร ข่าวสด คมชัดลึก เดลินิวส์ ไทยโพสต์ ไทยรัฐ แนวหน้า บางกอกทูเดย์ บ้านเมือง ประชาไท ประชาชาติธุรกิจ แปซิฟิก ผู้จัดการ พิมพ์ไทย โพสต์ทูเดย์ มติชน โลกวันนี้ สปริงนิวส์ สยามรัฐ สยามธุรกิจ อินโฟเควส ไอเอ็นเอ็น (2) นิตยสารเฉพาะกลุ่ม จำนวน 7 หัว ได้แก่ @Tomacts AN Another day อัญจารีสาร คนนอก Pink Ink สายฝนต้นรุ่ง LGBT Variety ที่รวบรวมโดยฐานข้อมูลของสมาคมฟ้าสีรุ้ง (3) นวนิยายที่มีตัวละครหญิงรักหญิงจำนวน 31 เรื่อง จากรายชื่อที่งานวิจัยในอดีตเคยรวบรวมไว้ รายชื่อนวนิยายขยี้จากสำนักพิมพ์สะพาน และ Meb Market และจากคำแนะนำบอกต่อของสมาชิกชุมชนหญิงรักหญิง (4) ละครโทรทัศน์และซีรีส์ จำนวน 67 เรื่อง จากรายชื่อในฐานข้อมูลละครโทรทัศน์ไทยและเลือกเฉพาะเรื่องที่มีตัวละครหญิงรักหญิง (5) ภาพยนตร์จำนวน 61 เรื่อง จากรายชื่อในหอภาพยนตร์และเลือกเฉพาะเรื่องที่มีตัวละครหญิงรักหญิง (6) รายการป๊อปปูล่าทั้งช่องทางโทรทัศน์และยูทูบที่มีการกล่าวถึงหญิงรักหญิง จำนวน 40 ตอน รวบรวมจากคำแนะนำบอกต่อของสมาชิกชุมชนหญิงรักหญิง

ทั้งนี้ การศึกษาพื้นที่ทั้งหมดของการสื่อสารนี้ โดยไม่มุ่งเน้นไปที่ตัวบทของผู้เขียนคนใดคนหนึ่ง และประเภทสื่อใดสื่อหนึ่ง ก็เพื่อมิให้ผู้ศึกษาติดกับดักการมองวาทกรรมเป็นเอกภาพ และเพื่อให้ค้นพบความสัมพันธ์ที่แท้จริงของวาทกรรมกับพลวัตของความรู้และอำนาจ และการปะทะช่วงชิง ในแต่ละช่วงเวลา

การวิจัยกำหนดขอบเขตในช่วงปี 2539-2563 โดยปี 2539 เป็นหมุดหมายสำคัญที่มีการก่อตัวของกลุ่ม “อัญจารี” ซึ่งได้สร้างปรากฏการณ์ถกเถียงแสดงความคิดเห็นในประเด็นความหลากหลายทางเพศอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ด้วยการออกมาคัดค้านสถาบันราชภัฏเรื่องการออกระเบียบห้ามไม่ให้นักศึกษาที่เป็นผู้มีความเปี่ยงเบนทางเพศเข้าเรียนในสถาบันของ ขอบเขตการศึกษาสิ้นสุดในปี 2563 นับว่าเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานเพียงพอจะให้เห็นพลวัตของวาทกรรมท่ามกลางพลวัตของสังคมและภูมิทัศน์การสื่อสารที่เปลี่ยนไป

ผลการวิจัย

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมไทย สถาบันต่าง ๆ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการร่วมก่อร่างอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงขึ้นมาให้มีรูปร่างเป็นตัวตนในสังคมไทย ผ่านการสร้างวาทกรรมที่มีฐานรากจากความรู้เรื่องเพศในสังคม และทิ้งร่องรอยไว้ในพื้นที่การสื่อสารซึ่งสามารถค้นคว้าเพื่อศึกษาย้อนหลังได้ ผลการศึกษาจะคลี่คลายให้เห็นลักษณะและเงื่อนไขของวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงที่ปรากฏให้เห็นในพื้นที่สื่อไทยระหว่างปี พ.ศ.2539-2563 อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงได้ก่อตัวขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ของการแบ่งแยกทางเพศตามลักษณะทางชีววิทยาและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายหญิง ทว่าในทางกลับกันกรอบกำหนดเหล่านี้ก็ได้สร้างสถานการณ์ของวาทกรรมให้เกิดการก่อรูปสำนึกและเรือนร่างของอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงขึ้นมาจนมีสำนึกและตัวตน ดังนี้

จิตวิเคราะห์และพฤติกรรมศาสตร์ : อาชญากรรม ประหลาด ผิดปกติ และเบี่ยงเบนทางเพศ

ช่วงทศวรรษ 2500 สถาบันการศึกษาไทยมีส่วนยิ่งในการร่วมก่อร่างวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงด้วยความรู้เชิงศาสตร์สมัยใหม่ ประเทศไทยเวลานี้เริ่มสนใจศึกษาสภาวะทางจิตของ “เด็ก” เพื่อที่จะอมรมบ่มเพาะให้มีพฤติกรรมพึงประสงค์ในฐานะอนาคตของชาติ มีการเปิดสอนหลักสูตรจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ในหลายมหาวิทยาลัยในสาขาศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์ (Suvannathat & Plitplotphai, 1988) ด้วยอิทธิพลจากทฤษฎีจากโลกตะวันตกโดยเฉพาะทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ที่สนใจพฤติกรรมและตัวตนทางเพศของมนุษย์ การวิจัยจำนวนมากเริ่มสนใจศึกษาสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (เช่น ผกา สัตยธรรม, 2516; สุวัฒน์ ศรีพื้นผล, 2534.; รังรอง งามศิริ, 2532) แม้จะไม่ปรากฏงานที่ศึกษาหญิงรักหญิงโดยตรง แต่งานเหล่านี้ก็สะท้อนกรอบความรู้เรื่องเพศทวิลักษณ์ที่ได้รับการหนุนเสริมจากความรู้เชิงศาสตร์สมัยใหม่

การรักเพศเดียวกันได้รับการอธิบายว่าเป็นพฤติกรรมจากความบกพร่องทางจิตที่ต้องบำบัดรักษา มีการค้นหาสาเหตุของความบกพร่อง และสันนิษฐานว่าการรักเพศเดียวกันเป็นผลมาจากความผิดปกติทางชีววิทยาและการเลี้ยงดูในครอบครัว ทั้งยังถูกเชื่อมโยงกับความผิดปกติทางอารมณ์และพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ อย่างการใช้ความรุนแรงและการก่ออาชญากรรม

ความรู้เชิงศาสตร์นี้ยังสอดรับกับระบบคิดแบบคู่ตรงข้าม อันเป็นฐานคิดในการกำหนดสถานะของสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่ในหมวดหมู่ของความสัมพันธ์แบบขั้วตรงข้าม เช่น ธรรมชาติตรงข้ามกับวัฒนธรรม (Levi-Strauss, 1955) ความรู้เรื่องเพศของมนุษย์ตามศาสตร์สมัยใหม่วางบนฐานของระบบคิดแบบคู่ตรงข้ามเช่นกัน ผ่านการอธิบายว่าเพศของมนุษย์มีสองเพศ หรือเพศทวิลักษณ์ เพศทวิลักษณ์นี้ได้ถูกทำให้กลายเป็นสถาบันหรือที่เรียกว่าบรรทัดฐานรักต่างเพศ เช่นเดียวกับในระบบเพศของชนชั้นสูงและชนชั้นกลางในสังคมไทยจนกลายเป็นโครงสร้างที่แข็งแกร่งโดยมีรัฐหนุนหลัง ดังพบว่ารัฐไทยมีกฎหมายที่กำหนดสิทธิในการแต่งงานและสร้างครอบครัวของมนุษย์โดยอ้างอิงตามบรรทัดฐานทางเพศดังกล่าว การก่อตัวของบรรทัดฐานรักต่างเพศในสังคมไทยผ่านศาสตร์สมัยใหม่นี้สามารถสืบย้อนไปในยุคสมัยซึ่งการสร้างความเป็นอารยะแก่ชาติและการพัฒนาให้สมัยใหม่ตั้งแต่รัชกาลที่ 4-6 และนโยบายการสร้างความเป็นไทย ในยุครัตนนิยม ปี 2481 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ชนชั้นนำไทยได้นำแนวคิดเรื่องเพศนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมือง เช่น การสำรวจจำนวนราษฎรในรัชกาลที่ 4 ด้วยการแยกจำนวนผู้หญิงและผู้ชายแทนการนับครัวเรือน รวมถึงการใช้คำนำหน้าชื่อตามเพศสภาพ (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2551, 82-83)

สถาบันสื่อมีบทบาทสำคัญในการผลิตซ้ำความรู้นี้ ผ่านการสร้างวาทกรรมบนพื้นที่สื่อ จนนำไปสู่การสถาปนาความจริงที่ว่าเพศที่อยู่นอกเหนือจากนี้เป็นความผิดปกติ อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงก็เช่นกัน กลายเป็นความผิดปกติเบี่ยงเบนทางเพศ ดังเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง “เรื่องของ จัน ดารา” (อุษณา เพลิงธรรม, 2508) ซึ่งตัวละครในเรื่องกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างผู้หญิงว่า “อุตริตผิดเพศเสียจน

ฟ้าผ่า” เช่นเดียวกับที่ตัวละครในนวนิยายเรื่อง “รากแก้ว” (กฤษณา อโศกสิน, 2517) มีบทสนทนาถึงตัวละคร “เลสเบี้ยน” ว่า “กามวิปริต” การก่อร่างตัวตนของหญิงรักหญิงว่าเป็นความผิดแปลกนี้ยังพบเห็นได้ในคอลัมน์ให้คำปรึกษาเรื่องเพศสำหรับหญิงรักหญิง เช่น คอลัมน์ของ “อาโก ปากน้ำ” ในนิตยสารแปลก ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคู่รักเพศเดียวกันที่ผูกติดกับคำว่า “แปลก” วาทกรรมในสื่อยังตอกย้ำว่าความเบี่ยงเบนทางเพศของผู้หญิงนี้จะนำไปสู่สารพัดปัญหาของสังคม ดังเห็นได้จากวาทกรรมในหน้าข่าวอาชญากรรม หากบุคคลในข่าวอาชญากรรมเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะภายนอกเหมือนผู้ชาย หรือที่เรียกว่า “ทอม” สื่อก็จะใช้คำเรียกที่ผูกโยงอัตลักษณ์ทางเพศของทอมเข้ากับการก่ออาชญากรรม เช่น “แก๊งไอ้ทอม” “ทอมแสบ” “ทอมโหด” เช่นเดียวกับในสื่อบันเทิงคดี ก็พบว่า “ทอม” มักจะถูกสร้างให้เป็นผู้นิยมความรุนแรง กร่าง เป็นภัยคุกคามต่อสังคม หมกมุ่นในเรื่องกามารมณ์ ผิดปกติทางอารมณ์ หึงหวงรุนแรง เช่น ตัวละคร “ทอม” จากเรื่อง “ซังแปด” (จารึก สงวนพงศ์, 2540) ซึ่งเป็นนักโทษขนาดใหญ่ที่ชอบใช้ความรุนแรง

ความรู้เชิงศาสตร์ที่หนุนเสริมบรรทัดฐานรักต่างเพศนี้ยังเหมาะสมกันดีกับความรู้เชิงจารีตศีลธรรมทางพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลจากจารีตแบบอินเดีย เข้ามาแทนที่ความเชื่อเรื่องผีในอุษาคเนย์ และลงหลักปักฐานในสังคมไทยอย่างยาวนานผ่านการชักนำของชนชั้นสูง และเป็นความรู้ที่เป็นฐานรากสำคัญแก่อำนาจแก่ผู้ชายทั้งในทางการเมืองและทางศาสนาในสังคมไทย หรือปิตาธิปไตย (เมษชัย ใจสำราญ, 2559) ถึงแม้การรักเพศเดียวกันไม่ได้เป็นการกระทำที่เป็นบาปตามศาสนาพุทธ แต่มีหลักฐานชี้ให้เห็นว่าเป็นผลจากการทำบาป หรือที่เรียกว่า “วิบากกรรม” ดังหลักฐานจาก “พระอภิธัมมัตถสังคหะทั้ง 9 ปริจเฉท” ในส่วนของ “ปริจเฉทที่ 5” ได้รับความรู้ถึงผู้ที่รักเพศเดียวกัน หรือ “กะเทย” ว่าเป็นผลใน “ปวัตติกาล” หรือผลวิบากกรรมจาก “กาเมสุมิฉาจาร” คือการผิดศีลข้อ 3 ความประพฤติผิดในกามคุณในอดีตชาติ ดังนั้นจึงทำให้บุคคลเกิดมาเป็นบุคคลที่น่าสงสารหรือน่าเวทนา ไม่มีใครอยากเกิดมาเป็นเช่นนี้ มีสถานะที่ด้อยกว่าคนทั่วไปในสังคม ความรู้นี้ให้

คำอธิบายในลักษณะที่เป็นศีลธรรม หรือความจริงสูงสุด ว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ล้วนถูกกำหนดด้วยลักษณะเหนือธรรมชาติ เช่นเกิดจากบุญทำกรรมแต่ง ศาสนาจึงให้หลักธรรมในการครองมือควบคุมความประพฤติว่าสิ่งใดที่ควรทำหรือไม่ควรทำ เช่นหลักธรรมเรื่อง “ความกตัญญูตเวทิตาธรรม” เป็นกลไกทำให้อัตลักษณ์ทางเพศของผู้รักเพศเดียวกันไม่มีที่ทางอันชอบธรรม เพราะจะสร้างความทุกข์ให้แก่ผู้ให้กำเนิด อย่างคำพูดที่ว่า “ไม่มีพ่อแม่คนไหนอยากเห็นลูกเป็นคนรักเพศเดียวกัน” (เว็บไซต์ไทยโพสต์, 2554, 12 สิงหาคม) นี่จึงส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่ตัวละคร “คุณหมอเปรมสินี” จากนวนิยาย “พิชรัก” (มีนาม, 2558) ตระหนักว่าความกตัญญูตเวทิตาธรรมทำให้เธอไม่สามารถเป็นผู้หญิงที่รักผู้หญิงได้อย่างชอบธรรม เพราะอาจกลายเป็นบาปต่อบิดามารดา ดังที่เธอรำพึงว่า “อาจจะมียวิธีเดียวที่เธอจะชนะได้ นั่นก็คือเธอกลายเป็นลูกกตัญญูที่ไม่ทำตามความต้องการของพ่อแม่”

มุมมองแง่ลบยิ่งถูกตอกย้ำในทศวรรษ 2520-2530 เมื่อเกิดการระบาดของโรคเอดส์และเกิดภาพเหมารวมว่ากลุ่มผู้รักเพศเดียวกันคือพาหะของโรค กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อปกป้องสิทธิของตนเองและแก้ไขความเข้าใจผิดในสังคม “อัญจารี” เป็นกลุ่มของนักกิจกรรมหญิงรักหญิงที่ก่อตั้งขึ้นในปี 2529 โดยแตกแขนงออกมาจากกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี มุ่งเน้นทำงานด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อลดอคติและการเลือกปฏิบัติแก่หญิงรักหญิงในพื้นที่สังคมการเมือง อย่างไรก็ตาม วาทกรรมที่สร้างความเกลียดชังหนุนเสริมกลไกของอำนาจและทำให้ตัวตนนี้ไม่สามารถปรากฏได้ในพื้นที่สาธารณะอย่างมีศักดิ์ศรี ประกอบกับบริบทความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบปิตาธิปไตยในสังคมไทยก็ทำให้เรื่องเพศของผู้หญิงเป็นเรื่องที่น่าเหนียมอาย อีกทั้งแนวคิดทางศีลธรรมแบบบรรทัดฐานรักต่างเพศก็ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ผิดที่ผิดทาง ทั้งหมดนี้ทำให้ผู้หญิงที่รักผู้หญิงด้วยกันยังไม่กล้าที่จะแสดงตัวต่อสังคม อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงจึงยังไม่ได้ปรากฏในพื้นที่สังคมการเมืองอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากอำนาจในทางกลับกัน ก็ทำให้เรื่องเพศของผู้หญิงกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ไม่เพียงทำให้สังคมต้องสอดส่องดูแล “พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ” ของผู้หญิง แต่ยังทำให้ผู้หญิงหันมาสำรวจตรวจตราแง่มุมทางเพศของตนเอง จนเกิดความตระหนักถึงสำนึกทางเพศที่อยู่นอกบรรทัดฐานของสังคม ดังเห็นร่องรอยได้จากคอลัมน์ปรึกษาปัญหาเรื่องเพศ เช่น คอลัมน์ “เสพสมบัติสม” ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ คอลัมน์ “คุยกันฉันท์เพื่อน” ในอัญจารีสาร ซึ่งกลายเป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงเข้ามาบอกเล่าสำนึกทางเพศของตนเองที่รักใคร่ในเพศเดียวกัน สารภาพความในใจ พรรณนาถึงความไม่สมหวังในความรัก ความรักที่ซ่อนเร้นและต้องเก็บเป็นความลับ ความกลัวว่าจะถูกรังเกียจ ไปจนถึงรังเกียจสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่ อัตลักษณ์ทางเพศของผู้หญิงรักหญิงในด้านที่เป็นอัตภาวะก่อตัวขึ้นในพื้นที่สื่อในฐานะผู้ที่ประสบความสำเร็จจากอคติของสังคม

ความกังวลเกี่ยวกับ “พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ” ที่เข้มข้นขึ้นเรียกเราให้สังคมเริ่มหันไปจับจ้องเพศของเด็ก รวมถึงอาชีพที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดอย่าง “ครู” เหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในปลายปี 2539 เมื่อสถาบันราชภัฏได้ออกกฎหมาย “ผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ” เข้าเรียนครูศาสตร์ โดยได้รับการสนับสนุนจากสภานิติบัญญัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น รวมถึงสมาคมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมและนักจิตวิทยาชี้ว่าครูที่ “เบี่ยงเบนทางเพศ” อาจส่งผลให้เด็กเลียนแบบ นอกจากนี้คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังได้ให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนว่า “ในระดับมหาวิทยาลัยคงไม่ออกกฎหมาย เพราะเป็นเรื่องสิทธิเสรีภาพ แต่ก็จะไม่ส่งเสริมให้พวกลักเพศเข้ามาสู่วิชาชีพครู” (พิมพ์ข่าวสด, 2540, 24 มกราคม)

ความตึงเครียดนี้ได้เปิดทางให้กลุ่มอัญจารีสถาปนาเป็นกลุ่มการเคลื่อนไหวเพื่ออัตลักษณ์ทางเพศของผู้หญิงรักหญิงที่เข้มแข็งมากขึ้นโดยทำงานร่วมกับกลุ่มอัตลักษณ์ทางเพศอื่น ๆ สมาชิกของกลุ่มได้กลายเป็นแหล่งข่าวในสื่อสารมวลชนเพื่อเป็นปากเสียงแทนผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของผู้หญิงรักหญิง โดยเฉพาะการคัดค้านระเบียบดังกล่าวของสภาสถาบันราชภัฏ จนท้ายที่สุดทำให้ท่าทีของสภาสถาบันราชภัฏอ่อนปวนลง โดยได้

ข้อตกลงว่า “ผู้ที่มีอารมณ์รุนแรง และมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับผู้ที่เป็นเบี่ยงเบนทางเพศหรือพวกกริกร่วมเพศเท่านั้น แม้แต่คนธรรมดาทั่วไปก็เป็นได้เช่นกัน” (พิมพ์ข่าวเดลินิวส์, 2540, 11 กันยายน) อัญจารียังได้รณรงค์ให้เปลี่ยนมาใช้คำว่า “หญิงรักหญิง” เพื่อมุ่งแสดงความเป็นผู้หญิงร่วมกันมากกว่าการจับเน้นความแตกต่างทางเพศ (Sinnott, 2011, 209) นับเป็นช่วงเวลาสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่หญิงรักหญิงได้ปรากฏตัวตนในพื้นที่สังคมการเมืองอย่างเป็นทางการในฐานะพลเมืองผู้มีสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สิทธิ เสรีภาพ และปัจเจกภาวะ: การก่อตัวของอัญจารี และตัวตนในพื้นที่การสื่อสารทางเลือก

ช่วงปี 2540-2550 เป็นทศวรรษสำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อความหลากหลายทางเพศในโลกตะวันตกที่เชิดชูการยอมรับและภาคภูมิใจในความเป็นตัวเอง ผู้มีชื่อเสียงในแวดวงบันเทิงในโลกตะวันตกเริ่มสมัครใจที่จะเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศของตน เกิดการเคลื่อนไหวในหลายประเทศทั่วโลกเพื่อให้การสมรสของคู่รักเพศเดียวกันได้รับการรับรองตามกฎหมาย ขณะที่บริบททางการเมืองไทยก็ได้รับแรงกระเพื่อมหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ซึ่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับพฤษภาคม 2540 แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนได้รับการบรรจุในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก และกลายเป็นเครื่องมือที่กลุ่มอัญจารีใช้สร้างกระแสถกเถียงในสังคมจนนำไปสู่การต่อสู้เชิงนโยบายและแก้ไขความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม “เพศ” ถูกระบุว่าเป็นเรื่องของสิทธิส่วนบุคคล ดังที่รัฐธรรมนูญมาตรา 30 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางร่างกายหรือ สุขภาพ...จะกระทำมิได้”

บริบทนี้สะท้อนอิทธิพลของการเชิดชูความเป็นมนุษย์และภาวะของปัจเจกชนผู้เป็นตัวของตัวเองและมีเสรีภาพในการเลือก หญิงรักหญิง เช่นเดียวกับผู้หญิงอีกมากมาย ก่อร่างอัตภาวะบนพื้นที่สื่อในฐานะบุคคลที่ถูกทำให้กลายเป็นชาย

ขอบ สถานะชายขอบนั้นไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เกิดจากการที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งติดตัวโดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนถูกลิดรอน พร้อมกันนั้น วงการสื่อสารมวลชนไทยยังเผชิญกับการปฏิรูปสื่อมวลชนไทยที่ให้ความสำคัญของการสื่อสารสองทางแบบมีส่วนร่วมและเสียงจากคนชายขอบ ศัพท์คำว่า “เพศทางเลือก” เริ่มถูกใช้อย่างแพร่หลายในพื้นที่สื่อมวลชนและพื้นที่การสื่อสารของนักเคลื่อนไหวเพื่อยืนยันว่าเพศที่อยู่นอกบรรทัดฐานของสังคมไม่ใช่สิ่งเลวร้ายหากแต่เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของปัจเจก

พื้นที่ การสื่อสารทางเลือกที่มีการพูดคุยและแสดงอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงได้ถือกำเนิดขึ้น เช่น จดหมายข่าวอัญจารี อัญจารีสาร An Another Way สายฝน ต้นรุ่งฉบับหญิงรักหญิง ผู้คนเริ่มเชื่อมโยงอัตลักษณ์ทางเพศของตนเข้ากับสำนักถึงการถูกทำให้ด้อยกว่า สำนักถึงความเป็นตัวของตัวเองของอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงจึงก่อร่างขึ้นมาจากความรู้สึกไม่มั่นใจ ตระหนักถึงการที่สังคมไม่ยอมรับ ขณะเดียวกัน พื้นที่ทางเลือกเหล่านี้ก็เป็นพื้นที่ในการเพิ่มความเข้มแข็งและความมั่นใจให้แก่ผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง เพื่อสนับสนุนความเป็นตัวของตัวเอง และผลักดันให้เกิดความกล้าหาญที่จะออกจากความกลัว ดังคำปลอบประโลมในจดหมายข่าวอัญจารีว่า “ทำตัวตามสบายนะ อย่ากลัว เป็นตัวของตัวเองให้มากที่สุด สังคมปิดกันเรามากพอแล้ว คุณอย่าปิดกันตัวเองไปด้วยสิคะ” (เพื่อน ๆ ของเรา, 2544, 16-17) สื่อทางเลือกนี้ยังเป็นพื้นที่ซึ่งเปิดทางให้ความรู้ทางการแพทย์สามารถดึงร่างกายของหญิงรักหญิงเข้ามาในการดูแลของอำนาจด้วย ดังพบว่ามีการใช้พื้นที่สื่อสารทางเลือกนี้เผยแพร่ความรู้ในการป้องกันโรคต่าง เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และโรคอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในผู้หญิง อย่างมะเร็งปากมดลูกและมะเร็งเต้านม

ถึงแม้ทศวรรษ 2540 จะเป็นช่วงเวลาที่ปรากฏการถกเถียงเรื่อง “สิทธิ” ในสื่อมวลชนอย่างเห็นได้ชัด แต่ภาพรวมของการนำเสนอข่าวสารการเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนผ่านหน้าหลักของหนังสือพิมพ์ ผู้รักเพศเดียวกันยังคงถูกทำให้เป็นตัวตกที่ขอบร่องแรกแหกกระเชอ ยกตัวอย่างเช่นพาดหัวข่าว

“ร่วมเพศกรีดต่อด้านกีดกัน” (ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์, 2547, 5 มิถุนายน) อันสะท้อนมุมมองของสังคมที่มีต่อผู้ที่มีสถานะเป็นรองกว่า สังคมจะเห็นอกเห็นใจเมื่อตัวตนนั้นเป็นผู้ถูกกระทำ โดยสมบูรณ์ มิเช่นนั้นก็จะไม่น่าเห็นอกเห็นใจ ดังนั้น การอธิบายความเป็นหญิงรักหญิงด้วยคำว่าเหยื่อ ความชายขอบ หรือความด้อยโอกาส จึงส่งผลให้ความเป็นหญิงรักหญิงถูกคุมขังอยู่ในความสัมพันธ์ทางอำนาจของผู้รอคอยการสงเคราะห์ เกื้อหนุน สิทธิใด ๆ จึงเป็นเพียงสิ่งที่ทำได้แต่เพียงเผื่อรอคอย การหยิบยื่น และไม่ใช่ว่าทุกสิทธิที่จะได้รับการหยิบยื่นให้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ดังกรณีเมื่อ ร.ต.อ.ดร.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในช่วงปี 2544 ได้แสดงความคิดเห็นว่าควรมีการรับรองให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (ทีมข่าวมติชน, 2544, 9 เมษายน) แต่ก็ถูกตอบโต้อย่างรุนแรงว่าสิทธิจดทะเบียนสมรสของคู่รักเพศเดียวกันยังไม่ใช่ว่าสำคัญจำเป็น (ทีมข่าวไทยรัฐ, 2544, 7 เมษายน)

แนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพและปัจเจกภาวะยังทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมครั้งสำคัญในสื่อบันเทิง หมายความว่าสำคัญคือภาพยนตร์ “สตรีเหล็ก” (ยงยุทธ ทองกองทุน, 2543) ที่แสดงให้เห็นแง่มุมเชิงบวกของผู้มีความหลากหลายทางเพศ และวิพากษ์ตั้งคำถามต่ออคติและความเกลียดชังที่สังคมมีต่อกลุ่มคนผู้รักเพศเดียวกัน ภาพยนตร์ปรากฏให้เห็นตัวละคร “ครูบี” ผู้อัตลักษณ์ทางเพศของ “ทอม” ที่ถูกสร้างให้เป็น “ครู” ที่ดี เข้าอกเข้าใจ และเป็นที่รักของศิษย์ ซึ่งเป็นภาพที่ดีจะคัดค้านกับกระแสสังคมขณะนั้นที่กำลังต่อต้าน “ครูเปี่ยมเบนทางเพศ” ความสำเร็จของภาพยนตร์เรื่องนี้ทำให้ความหลากหลายทางเพศโดยเฉพาะกลุ่มชายรักชายปรากฏตัวมากขึ้นบนพื้นที่สื่อด้วยภาพลักษณ์ที่หือหาว ซึ่งส่วนใหญ่พบในภาพยนตร์แนวตลกที่ตัวละครผู้รักเพศเดียวกันมีหน้าที่สร้างเสียงหัวเราะให้แก่ผู้ชม ขณะเดียวกันรายการปฏิกิริยาต่างพากันเชิญแขกรับเชิญและพิธีกรผู้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น เช่น การพูดคุยเกี่ยวกับการประกวดมิสทิฟฟานี การสนทนากับนักมวยผู้หญิงข้ามเพศที่สังคมรู้จักในชื่อ “น้องต๋ม” ปริญา เจริญผล เริ่มมีการปรากฏตัวของผู้หญิงที่อยู่

นอกขนบบรรทัดฐานทางเพศของสังคมในพื้นที่สื่อบันเทิงมากขึ้น เช่น การปรากฏตัวของ “สาวหล่อ” ฉายาสื่อที่มอลชนตั้งให้ “น้องแว่น” สิริรัตน์ ยนโยธินกุล” นักบาสเกตบอลหญิงทีมชาติ ซึ่งปรากฏตัวด้วยรูปร่างของวัยรุ่นหน้าตาดี มีความสามารถทางด้านกีฬา จนเป็นที่จับตามองโดยสื่อมวลชน รวมถึงคนอื่น ๆ เช่น “อลิส คริสตัน” “จิระวดี อิศรางกูร ณ อยุธยา” “อัญชลี จงคดีกิจ” ที่ถูกนิยามด้วยคำว่า “ทอมเท่” “สาวมาดแมน” “หนุ่มสวย” ขณะเดียวกันก็มีนักแสดงหญิงที่เปิดเผยมามีคู่รักเป็นทอม เช่น “วินัส มีวรรณ” และ “วัลลิภา โยคะกุล” ซึ่งเคยเข้าพิธีแต่งงานกับ “ปฏินญา วรรณตระกูล”

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การเกิดขึ้นของ “สาวหล่อ” “สาวเท่” “หนุ่มสวย” ทำให้เกิดการรับรู้อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในแง่บวกที่เป็นบวก แต่คำเรียกนี้ก็บ่งชี้การดำรงอยู่ของระบบเพศวิลักษณ์ ที่เพศของมนุษย์ถูกนิยามตามลักษณะทางชีววิทยา เพศที่อยู่บนกระบวนจึงกลายเป็นของแปลกประหลาด สื่อบันเทิงให้ความสำคัญกับการนำเสนอตัวตนทางเพศนี้ก็เพราะความรู้สึกละอายใจเป็นสิ่งแปลกประหลาดนั่นเอง ดังเห็นว่าข่าวการแต่งงานของหญิงรักหญิงในช่วงเวลานี้ได้รับความสนใจในสื่ออย่างมาก แต่สื่อมวลชนมักใช้คำว่า “อือฮา” ในพาดหัวข่าวเพื่อสื่อถึงการรักกันของหญิงรักหญิงเป็นเรื่องที่ผิดปกติ และสังคมไม่ได้ยอมรับอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังพบปรากฏการณ์ที่นักข่าวมักตั้งคำถามต่ออัตลักษณ์ทางเพศของผู้มีชื่อเสียง นักแสดงหญิงหลายคนในขณะนั้น เช่น “น้ำฝน” กุลณีรัฐกุลปริยวัฒน์ “ตีก” ภัณณรัตน์ จิรัชกิจ “เชียร์” จิซึมพรฤทธิ์ธำภินันท์ มักตกเป็นเป้าวิจารณ์ว่ากำลังคบหาใจกับผู้หญิงเพศเดียวกัน แต่หากใครที่ประกาศตัวว่ารักใคร่ชอบพอกับผู้หญิงเพศเดียวกัน มักถูกวิจารณ์ว่า “เสียตาย/เสียของ” อันเป็นการด้อยค่าว่าเป็นทางเลือกที่ผิดที่ผิดทาง

การปรากฏตัวบนพื้นที่สื่อมวลชนของผู้หญิงที่อยู่นอกบรรทัดฐานรักต่างเพศจึงไม่ได้เกิดขึ้นในฐานะผู้ที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่เป็นสิ่งแปลกประหลาดที่สังคมสงสัย และในที่สุดก็ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้จากสังคมไทยที่เห็นว่าการปรากฏตัวนี้เป็น “ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมวัฒนธรรม” ความกังวลนี้เห็นได้ชัดในบริบทความรู้สังคมที่สื่อมวลชนได้รับการอธิบาย

ในทางทฤษฎีว่าเป็นแหล่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้รับสาร โดยเฉพาะพฤติกรรมเลียนแบบในเด็ก ดังพบว่ามีผู้อ่านหนังสือพิมพ์บางกลุ่มส่งจดหมายมาลงคอลัมน์หนังสือพิมพ์แสดงความกังวลและไม่พอใจต่อการนำเสนอภาพของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ “อุจาดตา” “น่าเกลียด” และ “หยาบโลน” ว่าจะสร้างพฤติกรรมเลียนแบบ หรือเป็นตัวอย่งที่ไม่ดี ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือกรณีพิพาทเมื่อรายการ “ถึงลูกถึงคน” ซึ่งดำเนินรายการโดย “สรยุทธ สุทธจินดา” ในเทปซึ่งออกอากาศวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2547 แห่รับเชิญ คือ “อำภา ภูษิต” นักแสดงหญิงซึ่งเพิ่งเลิกกับสามี และกำลังคบหากับเพื่อนสาวคนสนิทมาพูดคุย รายการตอนนี้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า “ไม่เหมาะสม” เพราะอาจทำให้ “เด็กเกิดพฤติกรรมการเลียนแบบค่านิยมความรักที่ผิดธรรมชาติ” (ทีมข่าวเดลินิวส์, 2547, 24 กุมภาพันธ์) การถกเถียงเรื่องความเหมาะสมในสื่อมวลชนแผ่กระจายในสื่อ ส่งแรงกดดันจนกระทรวงวัฒนธรรมที่จัดตั้งตามนโยบายปฏิรูประบบราชการของรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ขานรับโดยเสนอว่า “ไม่ควรรับบุคคลลักษณะหรือรักร่วมเพศเป็นข้าราชการ” และเสนอด้วยว่า “สื่อมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์ไม่ควรนำเสนอพฤติกรรมของบุคคลกลุ่มนี้ เพื่อไม่ให้เป็นการเยี่ยงอย่างแก่เยาวชน” (ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์, 2547, 15 มิถุนายน)

อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในช่วงเวลานี้จึงถูกปฏิเสธและลดทอนให้เป็นเพียง “กระแส” และ “แฟชั่น” ของนักเรียนหญิงและดารานักแสดง ดังเห็นได้จากการพาดหัวข่าวข่าวเชิงลบว่า “น.ร.ชายตบป้อง กระแสลัทธิทอมมาแรง” (ทีมข่าวบางกอกทูเดย์, 2547, 30 ตุลาคม) “สังคมไทยวิปริตหนัก คนกลายพันธุ์ระบาด” (ทีมข่าวสยามธุรกิจ, 2549, 4 สิงหาคม) ความเป็นหญิงรักหญิงกลายเป็นเพียงสภาวะสับสนชั่วคราวที่เปลี่ยนกลับมาเป็นปกติได้ ดังที่ละครโทรทัศน์และภาพยนตร์หลายเรื่องก็พยายามชี้ให้เห็น โดยเฉพาะในโครงสร้างการเล่าเรื่องประเภท “ทอมกลับใจ” และ “นางเอกปลอมตัวเป็นชาย” เช่น ภาพยนตร์ “สยิว” (คงเดช จาตุรันต์รัศมี และ เกียรติ ศงสนันท์, 2546) ภาพยนตร์ประเภทก้าวผ่านวัย (Coming of Age) ที่เล่าเรื่องราว “เต่า” เด็กสาวทอมบอยที่กำลังแสวงหา

ตัวตนทางเพศที่ตนเองจะยึดเหนี่ยวในวันข้างหน้า ก่อนที่สุดท้ายก็พบว่าความเป็นทอมของตนเองเป็นเพียงความสับสนชั่วคราวเท่านั้น เช่นเดียวกับในละครโทรทัศน์หลาย ๆ เรื่องที่นางเอกจะถูกแต่งองค์ทรงเครื่องใหม่ให้มีความเป็นหญิง โดยผู้มีอำนาจในการชำระล้างความเป็นทอมนี้และทำให้กลับมาเป็นผู้หญิงก็มักจะเป็น “พระเอก” โครงสร้างการเล่าเรื่องนี้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความชอบธรรมแก่ความรุนแรงต่อหญิงรักหญิง และนำไปสู่การผลิตซ้ำวาทกรรมจำพวก “ทอมกลัใจ” “เปลี่ยนทอมให้เป็นเธอ” หรือที่ร้ายแรงกว่านั้นเช่น “นิวเย็น ๆ หรือจะสู้เย็นอุ่น ๆ” และ “แก้ทอม-ซ่อมดี” ทำให้ผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงจำนวนไม่น้อยต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศ

สถานการณ์ทางวาทกรรมเหล่านี้ก่อร่างความรู้สึกรังเกียจตนเอง ไม่มั่นใจ และไม่ยอมรับตัวเอง และทำให้อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงยากที่จะดำรงตนอย่างมีศักดิ์ศรีในพื้นที่การสื่อสารสาธารณะ โดยที่สื่อสาธารณะมักหลีกเลี่ยงนำเสนออัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงอย่างตรงไปตรงมา ยกตัวอย่างเช่นภาพยนตร์ “คืนไร้เงา” (พิมพ์กาโตวิระ, 2546) ในรอบปฐมทัศน์ที่ประเทศญี่ปุ่น ภาพยนตร์ได้ฉายความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงสองคนอย่างชัดเจนผ่านฉากการโอบกอดใกล้ชิดในห้องนอน แต่การฉายในประเทศไทยซึ่งความสัมพันธ์ของคนเพศเดียวกันยังเป็นเรื่องล่อแหลม มีการตัดฉากความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างตัวละครผู้หญิงทั้งสองคนออก และเหลือเพียงแคฉากนอนกอดกันเพื่อให้ผู้ชมได้ตีความเอง ผู้ชมที่ไม่มีจินตนาการเกี่ยวกับการรักเพศเดียวกันย่อมจินตนาการฉากดังกล่าวว่าเป็นเพียงการให้กำลังใจและเข้าอกเข้าใจกันระหว่างผู้หญิงสองคนที่หวั่นไหวด้วยกันเท่านั้น

การถูกทำให้กลายเป็นกระแสปะปนและภาวะชั่วคราวยังบั่นทอนชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง ทำให้เกิดความคิดว่าความรักของคู่รักหญิงรักหญิงเป็นความรักที่ไม่จริงจัง เป็นเพียงความรักฉาบฉวยจากการหลงผิด ถึงแม้สังคมให้คุณค่าแก่เสรีภาพและปัจเจกภาวะ แต่เสรีภาพและปัจเจกภาวะนี้จะเกิดขึ้นในความรักโรแมนติกของคู่รักต่างเพศเท่านั้นที่สมหวังและบรรลุไปสู่การแต่งงานได้ ในทางตรงข้าม ความรักของคู่รักเพศเดียวกันถูก

กำหนดคุณค่าเป็นเพียงความรักแบบหลงใหลที่ถูกคุมขังภายใต้สัญญาติญาณและแรงปรารถนาทางเพศ ซึ่งไม่มั่นคงยืนยาว เต็มไปด้วยอุปสรรคและมักจบลงด้วยโศกนาฏกรรม ดังที่ “พีกันญา” จากนวนิยายเรื่อง “นางเอก” จะต้องผิดหวังต่อความรัก (อัญชัน, 2547) การที่สังคมเปิดทางให้เฉพาะความรักบางรูปแบบ ส่วนความรักนอกขอบไม่อาจแสวงหาพื้นที่ดำรงอยู่ได้ จึงสร้างผลกระทบทำให้คู่รักหญิงรักหญิงบางคู่ตัดสินใจขี้นชีวิตตนเองลง โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นกลับถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าให้กลายเป็น “ละครเมโลดราม่า” สำหรับสื่อมวลชน ที่มักพาดหัวข่าวด้วยลีลาภาษาอย่างคำว่า “สังเวกรัก” “พ่ายรัก” “พิสุจน์รัก” “รักชม” “เซ่นรัก” “อุทาหรณ์รัก” เช่น “สาวทอมพ่ายรักโดดตึกแฉว่าตัวตาย” (ทีมข่าวเดลินิวส์, 2542, 3 มิถุนายน)

สถานการณ์นี้สะท้อนถึงการดำรงอยู่ของบรรทัดฐานรักต่างเพศ อย่างไรก็ตาม บรรทัดฐานรักต่างเพศไม่ได้ทำงานผ่านการกีดกันความรักของคู่รักหญิงรักหญิงเท่านั้น แต่ยังทำงานด้วยการแฝงฝังบรรทัดฐานรักต่างเพศเข้าไปในความสัมพันธ์ของคู่รักหญิงรักหญิง และสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคู่รักหญิงรักหญิงผ่านมุมมองของบรรทัดฐานรักต่างเพศ กลายเป็นการก่อร่างความคาดหวังให้คู่รักหญิงรักหญิงแสดงบทบาทให้เป็นไปตามบรรทัดฐานรักต่างเพศ ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิง มักจะถูกจัดให้เข้าสู่กรอบของความเป็นทอม-ดี ทำให้สังคมมองไม่เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ของคู่รักหญิงรักหญิงในแบบอื่นที่อยู่นอกกระบวนขั้วตรงข้ามระหว่างชาย-หญิง เห็นได้จากรายการสนทนาปิกนิกที่มีการสัมภาษณ์แขกรับเชิญซึ่งเป็นคู่รักหญิงรักหญิงมาร่วมพูดคุย คำถามที่ผู้ดำเนินรายการมักถามจนดูราวกับเป็นธรรมเนียมการสัมภาษณ์คู่รักเพศเดียวกัน คือ “ใครเป็นผัว ใครเป็นเมีย” “ใครเป็นรุก ใครเป็นรับ” อันแสดงให้เห็นการทึกทักนำเอาบทบาทความสัมพันธ์แบบขั้วตรงข้ามของบรรทัดฐานรักต่างเพศไปสวมทับให้กับคู่รักหญิงรักหญิง

การพยายามสวมทับบรรทัดฐานรักต่างเพศลงในอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงยังมาพร้อมกับแนวคิดเรื่องแก่นสารจริงแท้ในเรื่องเพศ ซึ่งทำให้เกิดวาทกรรมด้อยคุณค่า เช่น การตีตราทอมว่าเป็น “ชายเทียม” ที่ด้อยกว่าผู้ชายซึ่งเป็น

“ชายแท้” ดังที่สื่อมวลชนมักพาดหัวข่าว “แซว” นักแสดงหญิงที่รักเพศเดียวกันว่าเป็นพวกนิยมของเทียม เช่น พาดหัวข่าว “ของจริงไม่สน! ดาราชอบของเทียม” (เว็บไซต์คมชัดลึก, 2552, 3 กันยายน) การผูกติดกับความสมบูรณ์-ความขาดพร่องนี้ ยังได้ก่อร่างความรู้สึกแปลกแยกและด้อยคุณค่าตัวเอง ไปจนถึงรังเกียจตนเอง ดังพบในคอลัมน์ปรึกษาปัญหาเรื่องเพศและนวนิยายหญิงรักหญิง ซึ่งตัวตนที่เป็นทอมมีกระบายถึงแรงกดดันและการถูกคาดหวังให้แสดงบทบาททางเพศภาวะความเป็นชายตามขนบ ทำให้เกิดจินตนาการกดดันตนเองว่าจะต้องแสดงความเป็นชายอย่างสมบูรณ์แบบจนแปลกแยกกับความเป็นตัวของตัวเอง เช่น ผิดหวังที่ตนเองทำให้คนรักมีความสุขทางเพศแบบชายหญิงไม่ได้ ตลอดจนรู้สึกไม่ไว้วางใจคนรัก คิดกังวลว่าคนรักจะเปลี่ยนใจกลับไปหาสิ่งที่จริงแท้สมบูรณ์แบบ

ความรักและความเข้าใจ : การแสวงหาพื้นที่ดำรงตัวตนในวัฒนธรรมประชานิยม

ช่วงปี 2550 ได้เกิดความพยายามโดยกลุ่มเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ อาทิ โครงการมูลนิธิธัญจารี กลุ่มสะพาน สมาคมฟ้าสีรุ้ง ให้มีการแก้ไขร่างแรกของรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2550 ให้คุ้มครอง “สิทธิความหลากหลายทางเพศ” กลุ่มการเคลื่อนไหวได้เข้ายื่นหนังสือต่อเพื่อขอให้แปรญัติเพิ่มเติมคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” ไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิความเท่าเทียมกัน (ไทยรัฐออนไลน์, 2550, 26 มิถุนายน) ขณะนั้นวาทกรรมในสื่อมวลชนเริ่มปรากฏการใช้คำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” “LGBT” “อัตลักษณ์ทางเพศ” แทนที่ “ความผิดปกติทางเพศ” “รักร่วมเพศ” “เพศที่สาม” “เบี่ยงเบนทางเพศ”

ช่วงเวลาดังกล่าวยังได้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้เชิงศาสตร์ สืบเนื่องจากปัญหาความรุนแรงในความสัมพันธ์ระหว่างคู่รักหญิงรักหญิง รวมถึงปัญหาการฆ่าตัวตายที่พบบ่อยครั้งในหน้าหนังสือพิมพ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ได้เปิดเผยผลสำรวจพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กไทยด้านพฤติกรรมความเครียด และพฤติกรรมความรักและเพศสัมพันธ์ ในปี 2548 พบว่า กลุ่มที่คิดฆ่าตัวตายสูงสุดคือ กลุ่มผู้รักเพศ

เดียวกัน โดยหญิงรักหญิง มีอัตราการฆ่าตัวตายมากกว่าชายรักชาย (ทีมข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2548, 12 พฤศจิกายน) ทำให้มิติสุขภาวะทางจิตของกลุ่มผู้รักเพศเดียวกันกลายเป็นประเด็นสำคัญ เกิดการให้คำอธิบายใหม่เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดนี้ว่าการรักเพศเดียวกันไม่ได้เป็นอาการผิดปกติทางจิตและไม่ใช่โรคระบาดที่จะติดต่อกันได้ผ่านสื่อ เช่น “การสำรวจไม่ได้ระบุว่าการนำนักแสดงที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศมาแสดงจะส่งผลให้เด็กเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมรักร่วมเพศ หรือเป็นปัจจัยทำให้เด็กเกิดเบี่ยงเบนทางเพศได้” (ทีมข่าวเดลินิวส์, 2547, 7 มิถุนายน) มีข้อเสนอต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตของหญิงรักหญิงและผู้มีความหลากหลายทางเพศ เช่น การส่งเสริมความเข้าใจในครอบครัว หนังสือพิมพ์หลาย ๆ ฉบับยังได้เผยแพร่ผลการวิจัยจากต่างประเทศชี้ให้เห็นว่า การที่สังคมยอมรับให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถแต่งงานกันได้ “ถือว่าเป็นจุดสำคัญที่ทำให้คนพวกนี้ลดความกดดัน” (ทีมข่าวเดลินิวส์, 2549, 18 กุมภาพันธ์)

ปรากฏการณ์เหล่านี้แสดงถึงการคลี่คลายตัวของอำนาจที่ทำงานผ่านความรู้เรื่องจิตวิทยาครอบครัว จากเดิมที่เรื่องเพศของเด็กมักเป็นความกังวลสำหรับผู้ปกครองที่กลัวว่าบุตรหลานจะ “เบี่ยงเบนทางเพศ” ท่าทีของสถาบันครอบครัวก็มีลักษณะที่ประนีประนอมยิ่งขึ้น สังคมเริ่มไม่เห็นด้วยกับการล้อเลียน การกลั่นแกล้ง การบีบคั้น การไม่ยอมรับ เพราะจะส่งผลกระทบแง่ลบทางจิตวิทยา สื่อมวลชนเริ่มเผยแพร่องค์ความรู้แก่พ่อแม่ในการเข้าอกเข้าใจลูก เช่น ภาพยนตร์เรื่อง “รักแห่งสยาม” (2550) ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมาก และเป็นครั้งแรกที่สื่อภาพยนตร์พูดถึงตัวละครชายรักชายที่เป็นวัยรุ่นชนชั้นกลาง หน้าตาดี และไม่ได้มีพฤติกรรมการแสดงออกอย่างหวือหวา ไม่ได้มุ่งเน้นสีสันความตลกขบขัน แต่สื่อสารแนวคิดเรื่องการยอมรับและความเข้าใจในครอบครัว และภาพยนตร์ “สะก่ำ” (มารยาท ไทยนิวัฒนวิไล, 2551) ที่เล่าเรื่องราวของ “ไบหม่อน” ทอมบอยเจ้าเสน่ห์ที่ออกเรียนรู้จากประสบการณ์รอบข้าง เพื่ออธิบายความเป็นตัวเอง ก่อนจะค้นหา ทำความเข้าใจ และยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง โดยได้รับการโอบกอดยอมรับจากครอบครัว

พื้นที่การสื่อสารเริ่มปรากฏว่าทรมานที่ว่า “เป็นเพศอะไรก็ได้ ขอเพียงแต่เป็นคนดี ไม่สร้างความเดือดร้อน” ซึ่งได้รับขานรับจากสถาบันครอบครัว สังคมเริ่มพูดถึงขอบเขตและเงื่อนไขที่จะต่อรอง สร้างความเข้าใจ การยอมรับ และการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคม ช่วงเวลานี้เองที่ได้เห็นการประนีประนอมกันระหว่างอัตลักษณ์ทางเพศที่อยู่นอกบรรทัดฐานรักต่างเพศ กับความรู้เชิงจารีตศีลธรรมที่หนุนเสริมอำนาจทางศาสนา ผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงได้สวมทนตนเองเข้ากับความรู้ทางศีลธรรมเพื่อแสวงหาการยอมรับจากสังคม สามารถตรึงตัวเองให้ดำรงตัวตนอยู่ในสังคมได้อย่างชอบธรรมโดยไม่ถูกรังเกียจตีตรามากนัก ดังว่าทรมาน “จะเป็นเพศอะไรก็ได้ ขอแค่เป็นคนดี กตัญญู ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน” ดังเช่นที่รายการปิกมิกะออนไลน์สำหรับหญิงรักหญิงช่อง “คนดีส์ไตร์” ตอน ผู้ดำเนินรายการได้ให้คำแนะนำแก่ผู้ชมไว้ในตอน “บอกพ่อแม่ยังไม่ว่ามีแฟนเป็นผู้หญิง?” (2562) ว่า “ต้องแสดงให้เห็นว่าเราเจริญ ไม่ได้สร้างปัญหา ครอบครัวถึงเข้าใจ เป็นลูกกตัญญู มีความรับผิดชอบ เรียนเก่ง เกเรดี พ่อแม่ยอมรับแน่นอน”

อัตลักษณ์ทางเพศที่อยู่นอกขนบรวมถึงอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงจึงเริ่มแสวงหาพื้นที่ดำรงตนเองในสังคมโดยผนวกเข้ากับกรอบความรู้ทางศีลธรรมและวัฒนธรรมของสังคมเพื่อให้อาจถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยไม่ถูกเกลียดชัง เช่น การมีทักษะความสามารถที่ดี หน้าตาดีเป็นคนดี ประพฤติตนดี ขณะเดียวกันก็ได้ก่อร่างความรู้สึกถึง “ความเป็นตัวของตัวเอง” ตามบริบทของเสรีนิยมทุนนิยมในประเทศไทย ที่การคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับตัวเองกลายเป็นประเด็นหลัก ตัวตนกลายเป็นพื้นที่ของการบริโภคและการกลายเป็นสินค้า ทั้งยังประจวบเหมาะกับการเข้ามาของวัฒนธรรมประชานิยมในอุตสาหกรรมบันเทิงเชิงพาณิชย์จากประเทศเกาหลี (K-Pop) โดยเฉพาะกระแสนิยมไอดอล (idol) ซึ่งเป็นตัวแทนบุคคลในอุดมคติของวัยรุ่น สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการก่อร่างอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในสื่อ ดังเห็นได้จากการเปิดตัวของนิตยสาร @tom actz ในปี 2550 พร้อมกับนำเสนอวิธีการประดับประดาร่างกายของทอม ให้สอดคล้องกับ

อุดมคติของการเป็นไอดอล “สาวหล่อ” ผ่านการรักษาผิวพรรณ สุขภาพกายและสุขภาพใจ และการแต่งตัวดูดีทันสมัยตามรสนิยมของวัยรุ่นชนชั้นกลางในเมือง มีการเวทีการจัดประกวดทอมที่มีคุณลักษณะของชายงาม เช่น โครงการ “Honda Scoopy i Idols” และโครงการ “Mr.@tom actz” ที่ค้นหาสาวหล่อ

ช่วงทศวรรษ 2550 นี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อไปสู่พื้นที่การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เกิดพื้นที่ซึ่งวัยรุ่นได้คิดใคร่ครวญเกี่ยวกับความเป็นตัวของตัวเองและสร้างจินตนาการทางเพศที่แตกต่างไปจากขนบทางเพศของสังคม ดังเห็นได้จากการเกิดขึ้นของนวนิยายประเภท “ยูริ” และ “วาย” ในเว็บไซต์นวนิยายออนไลน์ เช่น “เด็กดีดอทคอม” และหลาย ๆ เรื่องก็เป็นนวนิยายที่แฟนคลับจินตนาการถึงความสัมพันธ์เพศเดียวกันในกลุ่มศิลปินไอดอลที่ตนชื่นชอบ หรือที่เรียกว่า “แฟนฟิค” ถึงแม้จะมีกระแสต่อต้านเรื่องความไม่เหมาะสม ดังกรณีพิพาทเมื่อร้านหนังสือซีเอ็ดได้เปิดจดหมายเปิดผนึกไม่วางจำหน่ายนวนิยายที่นำเสนอความสัมพันธ์แบบหญิงรักหญิงและชายรักชาย (มุทิตา เชื้อช้าง, 2555, 6 ธันวาคม) แต่การหลั่งไหลของจินตนาการเรื่องเพศในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้ได้มอบโอกาสให้เกิดการตีพิมพ์นวนิยายแนวหญิงรักหญิง เช่น สำนักพิมพ์สะพานซึ่งเปิดตัวขึ้นในปี 2550 นวนิยายแนวหญิงรักหญิงหลาย ๆ เรื่องได้พุดมฟักกระแสในพื้นที่บรรณพิภพท้ายที่สุดก็ปรากฏภาพยนตร์ที่ดัดแปลงจากนวนิยายหญิงรักหญิงเป็นครั้งแรก ในชื่อเรื่อง “Yes or No อยากรัก ก็รักเลย” (สรสวดี วงศ์สมเพ็ชร, 2553) โดยดัดแปลงจากนวนิยายเรื่อง “Yes...รักนี้ใช่เลย” (ลลนา, 2547) และเสนอมุมมองความรักวัยรุ่น รวมถึงการยอมรับและความเข้าใจในครอบครัว

พื้นที่ของนวนิยายทางเลือกเหล่านี้กลายเป็นชุมพลซึ่งความรักของหญิงรักหญิงถูกสถาปนาให้กลายเป็นความจริง แนวคิดเรื่องความรักโรแมนติกกลายเป็นเครื่องมือทางวาทกรรมที่ทำให้หญิงรักหญิงตรงพื้นที่ว่าทรมานได้ โดยอาศัยถ้อยแถลงจำพวก “ความรักเป็นสิ่งสวยงาม” และ “ความรักไม่จำกัดเพศ” การระบุอ้างถึงความรัก ยังเป็นกลวิธีของการใช้อำนาจโดยปัจเจกเพื่อให้ปัจเจกรอดพ้นจากการถูกตำหนิต่อว่าจาก

สังคม โดยเป็นการดึงเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศกลับเข้าสู่มิติของพื้นที่ส่วนตัว ทำให้ความสัมพันธ์ทางเพศเป็นเรื่องของบุคคลสองคนที่มีความรู้สึกต่อกัน ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ดังที่คู่รักหญิงรักหญิงซึ่งจัดพิธีแต่งงานกันได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ทั้งสองคนรักกันและไม่แคร์ว่าสังคมจะมองว่าอย่างไร เพราะความรักเป็นเรื่องของคนสองคน” (ทีมข่าวข่าวสด, 2555, 13 ธันวาคม) ความรักของคู่รักหญิงรักหญิงได้รับการอธิบายผ่านแนวคิดปัจเจกนิยมและเสรีนิยมว่าเป็นชีวิตส่วนตัวของปัจเจก เกิดจากเสรีภาพในทางเลือก เป็นภาวะแห่งอิสระเสรีของปัจเจก ความรักไม่ได้ให้ความสำคัญกับมิติทางเพศสัมพันธ์มากไปกว่าการยอมรับในความเป็นตัวตนของกันและกัน ความรักจึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้คู่รักหญิงรักหญิงตระหนักรู้ ยอมรับ และภูมิใจในอัตลักษณ์ของตน

สื่อบันเทิงอย่างนวนิยายรักยังมีส่วนสำคัญในการสั่นคลอนบรรทัดฐานรักต่างเพศ โดยเผยแพร่สังคมให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง ที่อยู่นอกเหนือกรอบทอม-ดี้ เช่น นวนิยายหญิงรักหญิงเรื่อง “Yes...รักนี้ใช่เลย” (ลลนา, 2547) ซึ่งตั้งคำถามต่อทัศนคติที่เหมารวมที่ฝ่ายหนึ่งต้องแบกรับบทบาทความเป็นหญิงหรือความเป็นชายในความสัมพันธ์ ก่อนที่จะขยายพื้นที่ของวาทกรรมไปยังสื่อบันเทิงอย่างภาพยนตร์และละครซีรีส์ที่เริ่มนำเสนอแง่มุมความสัมพันธ์ของคู่รักหญิงรักหญิงที่อยู่นอกระบบทอม-ดี้มากขึ้น เช่น ภาพยนตร์ “THREE DAY TWO NIGHT สามวัน สองคืน รัก-เลิก-เลย” (ฐิติพงศ์ ไร่สดี, สรเทพ เวศวงศ์ชาติพิทย์, & สำคัญ โชติภัสวีสดี, 2555) ภาพยนตร์ “1448 Love among us รักเรา..ของใคร” (อรุณศักดิ์ อ่องล่อ, 2557) “ฮอโมนวัย ว้าวุ่น ซีซั่น 2-3” (ทรงยศ สุขมากอนันต์, 2557; 2558) ที่ตัวละครทั้งสองฝ่ายในความสัมพันธ์ต่างมีอัตลักษณ์และการแสดงออกทางเพศที่ไม่ได้แตกต่างกันเป็นขั้วตรงข้าม

อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเรื่องความรักจะทำให้ตัวตนของคู่รักหญิงรักหญิงกล้าปรากฏตัวในวาทกรรมสาธารณะมากขึ้น แต่วาทกรรมความรักซึ่งเข้ากันได้กับอุดมการณ์บันเทิงในกระแสวัฒนธรรมประชานิยม ก็ทำให้การจินตนาการถึง “ความรัก” กลายเป็นสินค้าในอุตสาหกรรมสื่อในอุตสาหกรรม

สื่อบันเทิงเชิงพาณิชย์ ดังพบว่าบริษัทสื่อบันเทิงมักจะ “ขาย” จินตนาการเกี่ยวกับ “คู่จิ้น” ให้แฟนคลับพึงพอใจ ซึ่งเรียกว่า “เซอร์วิสแฟน” ผ่านการให้ศิลปินเพศเดียวกันแสดงท่าทางใกล้ชิดกันเพื่อเติมเต็มจินตนาการของแฟนคลับ จนเกิดข้อวิพากษ์ว่าเป็นการสร้างภาพลวงตาให้ดูราวกับว่าสังคมไทยเปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศแล้ว

การผนวกตัวเองกับเรื่องเล่าความรักอันสูงส่งที่เกิดจากเสรีภาพในการเลือกสะท้อนการอาศัยคุณค่าของแนวคิดสมัยใหม่ เพื่อต่อรองพื้นที่ให้คู่รักหญิงรักหญิงยังคงดำรงอยู่ได้เพื่อจะได้ไม่ต้องถูกพ่อแม่บังคับให้แต่งงานกับผู้ชายที่ตนเองไม่ได้รับ เพื่อจะได้ไม่ต้องถูกสังคมเกลียดชัง เพื่อจะได้รับความเห็นอกเห็นใจจากสังคม แต่ในความเป็นจริงแล้ว คุณค่าของความรักดังกล่าวยังคงด้อยค่ากว่าความรักของหญิงชาย ต้องอยู่ในร่องในรอยที่สังคมยอมรับได้ หรือไม่ทำลายเสถียรภาพหลักของสังคม อันแสดงถึงการดำรงอยู่ของอำนาจที่แม้ว่ารัฐจะไม่ได้ใช้กฎหมายปราบปรามเอาผิดต่อความสัมพันธ์ของคู่รักหญิงรักหญิง แต่รัฐมีแผนต่อสิทธิพลเมืองในชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง ดังที่คู่รักหญิงรักหญิงไม่สามารถอ้างสิทธิทางกฎหมายได้ เช่นเดียวกับที่คู่รักต่างเพศทำได้

หลังสมัยใหม่: การดำรงอยู่ของเพศวิถีลักษณะและบรรทัดฐานรักต่างเพศในพื้นที่สังคมการเมือง

การเกิดขึ้นของตัวตนที่เชื่อว่ามีเสรีภาพที่จะเป็นตัวของตัวเอง ในทางหนึ่ง สะท้อนกลไกอันแยบยลของอำนาจและความรู้ที่ไม่ได้ทำงานโดยการต่อต้านหรือใช้ความรุนแรงทางตรง หากแต่เป็นการใช้อำนาจที่ลวงให้หลงเชื่อว่าจะไม่มีความรุนแรงอคติ และการกีดกันคนรักเพศเดียวกันอีกแล้ว ดูราวกับสังคมไทยกำลังวิวัฒนาการอย่างก้าวหน้า ผู้คนสามารถเป็นตัวของตัวเองได้อย่างเสรี จนหลงลืมไปว่าร่างที่มีความเป็นตัวของตัวเองนี้ ยังคงถูกจำกัดในพื้นที่ที่อำนาจอนุญาตให้ดำรงอยู่ได้ การยอมรับจะสงวนเฉพาะผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับที่สังคมต้องการ คือ เป็นคนดี และประสบความสำเร็จเท่านั้น ขณะเดียวกันคุณสมบัติการเป็นคนดี สุดท้ายได้สร้างการแบ่งแยก กลายเป็นการยึดเย็ดความดีงามของหญิงรักหญิง จน

หลงลืมความเป็นธรรมชาติของปुरुชน และนำไปสู่การตีตราจำกัดกรอบหญิงรักหญิงที่ไม่พึงประสงค์ออกไปจากสังคม ดังเห็นได้จากกระแสการโจมตีคู่รักหญิงรักหญิงที่มีชื่อเสียงในขณะนั้นคือ “ต๊อบ” ปฏินญา ควรตระกูล และ “ปีใหม่” สุนทรรัตน์ วัฒนาเศลารัตน์ ทั้งสองถูกโจมตีว่าแสดงออกจนเกินงาม เช่น “รักก็บอกสื่อ เลิกก็บอกสื่อ จูบ ดูด ออกอากาศกันสดๆ” มีคอลัมน์เขียนวิจารณ์ด้วยท่าทีสั่งสอนว่า “จะคบเพศไหน การรู้จักการวางตัวยังคงใช้ได้ผลเสมอสำหรับสังคมไทย” (ทีมข่าวผู้จัดการสุดสัปดาห์ 360 องศา, 2553, 18 กันยายน)

ร่างกายยังคงถูกผูกตึงไว้กับระเบียบของระบบการแบ่งแยกเพศตามลักษณะทางชีววิทยา ดังเห็นได้ตลอดช่วงทศวรรษ 2540 แม้หน้าข่าวหนังสือพิมพ์ได้เผยให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ไม่คงที่และไม่สอดคล้องกับการแสดงออกทางเพศ เช่น ข่าวคราวเกี่ยวกับการที่ผู้ชายข้ามเพศที่รักกับผู้หญิงข้ามเพศ (ทีมข่าวบางกอกทูเดย์, 2548, 20 มีนาคม) ผู้หญิงที่ชอบผู้หญิงข้ามเพศ (ทีมข่าวไทยโพสต์, 2548, 3 มิถุนายน) ผู้หญิงข้ามเพศที่รักกับทอม (ทีมข่าวประชาชาติธุรกิจ, 2554, 15 พฤษภาคม) แต่รูปแบบความสัมพันธ์เหล่านี้ถูกตอบสนองผ่านวาทกรรมความแปลกประหลาด ดังพบว่ามีคำเชิงลบเป็นต้นว่า “แปลก” “แฉ” “พิสดาร” “มั่วเพศ” “ฮือฮา” “เบี่ยงเบนซ้ำซ้อน” เช่น “เสวนาเพศที่ 3 แรสนิยมพิสดารหญิงยุคใหม่ชอบนอนกับเกย์” (ทีมข่าวไทยโพสต์, 2548, 3 มิถุนายน) “การสลับไขว้ข้ามเพศกันสุดลุด” (ทีมข่าวสยามรัฐ, 2554, 5 กรกฎาคม)

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเกิดขึ้นในกระแสถกเถียงของสังคมระหว่างปี 2549-2551 จากการรายงานข่าวการผ่าตัดแปลงเพศจากเพศหญิงเป็นเพศชาย บทความต่าง ๆ บนหน้าหนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์เป็นกระแสที่อันตราย เช่น “สังคมไทยวิปริตหนัก คนกลายพันธุ์ระบาด” (ทีมข่าวสยามธุรกิจ, 2549, 4 สิงหาคม) “ทอมอินเทรนด์แห่เลียนแบบทั้ง” (ทีมข่าวบางกอกทูเดย์, 2549, 3 สิงหาคม) “ทอมแห่ต่อจู๋เทียม” (ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์, 2554, 2 กุมภาพันธ์) วาทกรรมทางการแพทย์อ้างว่าการผ่าตัดแปลงเป็นเป็นการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ แสดงถึงปัญหาทางจิต ความหมกมุ่นกับการมีอวัยวะเพศเพื่อการมี

เพศสัมพันธ์เป็นการ “ไม่พอใจในสิ่งที่ตัวเองเป็น” (ทีมข่าวเดลินิวส์, 2549, 6 สิงหาคม) เช่นเดียวกับที่ปลัดกระทรวงสาธารณสุขได้เตือนว่าอย่าด่วนตัดสินใจ ให้เหตุผลว่า “อาจกลับมาชอบผู้ชายภายหลังแล้วจะเสียดาย” (ทีมข่าวคมชัดลึก, 2551, 5 เมษายน) หรือ “เกรงเสียของ หากกลับมาชอบผู้ชาย” (ทีมข่าวเดลินิวส์, 2551, 5 เมษายน)

ท่ามกลางการเติบโตของสิทธิมนุษยชนในช่วงทศวรรษ 2550 ขณะที่กลุ่มหญิงรักหญิง “อัญจารี” ร่วมกับกลุ่มการเคลื่อนไหวเพื่อความหลากหลายทางเพศ ได้เคลื่อนไหวอย่างเปิดเผยในพื้นที่สื่อมวลชน วิจารณ์การที่กฎหมายครอบครัวที่กำหนดเรื่องการสมรสของไทยไม่รับรองการจดทะเบียนสมรสของคนเพศเดียวกัน (ทีมข่าวบ้านเมือง, 2555, 9 กันยายน) การถกเถียงเรื่องการผ่าตัดแปลงเพศได้สร้างแรงกดดันจนนำไปสู่การก่อร่างอัตลักษณ์ของ “ผู้ชายข้ามเพศ” (transgender man) ที่ไม่ต้องการผูกติดตัวเองกับนิยามความเป็นหญิงรักหญิงที่มีนัยบ่งชี้ถึงเพศกำเนิดทางชีววิทยาอีกต่อไป กลุ่ม “ทีค-พลัทรานซ์” (TEAK - Trans Empowerment) ได้ก่อตัวขึ้นในปี 2559 เพื่อเป็นตัวแทนขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนของคนข้ามเพศ การผ่าตัดแปลงเพศได้ถูกผนวกเข้ากับแนวคิดเรื่องสิทธิเนื้อตัวร่างกายและการตัดสินใจของปัจเจก และสร้างพื้นที่การถกเถียงเรื่องสิทธิของคนข้ามเพศในพื้นที่สังคมการเมืองอย่างเปิดเผย

อย่างไรก็ตาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยยังคงเผชิญกับความตึงเครียดจากแนวคิดประวัติศาสตร์นิยม (Historicism) กล่าวคือ เป็นแนวคิดที่มองว่ามนุษย์ดำรงอยู่ในเวลาเชิงประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่อง และทุกคนต่างมุ่งหน้าไปยังจุดหมายเดียวกันนั่นคือความก้าวหน้าทันสมัยแบบตะวันตก แต่ประวัติศาสตร์นิยมได้ให้กฎเกณฑ์ว่าการพัฒนานี้ไม่สมมาตร บางสังคมบรรลุความก้าวหน้าเร็วกว่าซึ่งหมายถึงสังคมตะวันตก ในขณะที่บางสังคมยังไม่ได้พัฒนามากพอที่จะพร้อมแล้วสำหรับกฎเกณฑ์ทางสังคมสมัยใหม่ ทศวรรษนี้ได้กลายเป็นข้ออ้างในการยกย่าย้ายถ่ายเทพลังอำนาจไปให้ภาครัฐเพื่อประวิงเวลาที่จะให้สิทธิมนุษยชนที่ครอบคลุมแก่ผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยการสร้างวาทกรรมว่า

สังคมไทยยังไม่พร้อม จะต้องอาศัยจังหวะเวลาที่เหมาะสม ที่สังคมพร้อมจะเรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางเพศและสิทธิมนุษยชนอันเป็นของใหม่นี้เสียก่อน อันกลายเป็นแรงเสียดทานทำให้การเคลื่อนไหวผ่านสิทธิมนุษยชนเผชิญกับอุปสรรค ดังหลักฐานจากกรณีวิวาทะในสังคมไทยเรื่องการแก้ไขกฎหมายระหว่าง “พระราชบัญญัติคู่ชีวิต” ซึ่งเป็นการสร้างร่างกฎหมายอีกฉบับขึ้นมาเพื่อรับรองสิทธิการก่อตั้งครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ และ “กฎหมายสมรสเท่าเทียม” ซึ่งเสนอโดยฝ่ายค้านในปี 2563 เพื่อให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จากที่จำกัดการสมรสระหว่างชายหญิงให้เป็นการสมรสระหว่างบุคคลสองฝ่ายโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ ผู้อำนวยการกองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ยืนยันว่าเป้าหมายของกฎหมายพระราชบัญญัติคู่ชีวิตในประเทศไทยเป็นการต้องการเดินไปถึงการจดทะเบียนสมรส เพียงแต่ “ขอเดินไปตามลำดับขั้นที่เลาก้าว ระหว่างนี้ยังต้องขอเวลาให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องปรับตัว ปรับกฎหมาย และมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้และยอมรับจากสาธารณชน” (ทีมข่าวคมชัดลึก, 2561, 14 พฤศจิกายน)

ขณะที่สิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังคงเป็นสิ่งที่ล่องลอยและคลุมเครือ อำนาจก็ได้เรียนรู้ที่จะแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากแนวคิดทางสิทธิมนุษยชน ดังพบว่าความหลากหลายทางเพศได้กลายเป็นเครื่องมือของการแสวงหาผลกำไรและการตลาดในฐานะสินค้าที่สร้างข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจ ส่วนผู้มีความหลากหลายทางเพศกลายเป็นกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายในระบบตลาด พฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้มีความหลากหลายทางเพศได้ถูกพูดถึง ถูกศึกษา ถูกวิจัย ในฐานะตลาดกลุ่มใหญ่ ดังเห็นได้จากองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่งเสริมแคมเปญ “Go Thai, Be Free” ที่โฆษณาเชิญชวนให้ชาวต่างชาติผู้มีความหลากหลายทางเพศเดินทางมาเที่ยวประเทศไทย (ทีมข่าวข่าวสด, 2556, 22 กันยายน) ทั้งยังได้วางกลยุทธ์การตลาดประจำปี 2562 มุ่งส่งเสริมตลาดบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เพราะ “เป็นกลุ่มที่มีจำนวนเติบโตต่อเนื่อง มีศักยภาพสูงทั้งด้านการใช้จ่ายที่มากกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป” (ทีมข่าว

ไทยรัฐออนไลน์, 2561, 13 กรกฎาคม) เช่นเดียวกับที่ในท้ายที่สุดแล้วการผ่าตัดแปลงเพศก็ได้รับการผ่อนปรนโดยรัฐเมื่อสามารถผนวกตนเองเข้ากับแนวคิดเรื่องผลกำไรทางธุรกิจกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวให้แก่ประเทศ (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, 2560, 29 กรกฎาคม)

ปรากฏการณ์นี้ยังได้รับการสนับสนุนด้วยการแผ่อิทธิพลของสำนักคิดหลังสมัยใหม่และทฤษฎีควิเอร์ซึ่งนำเสนอภววิทยาแห่งความหลากหลายทางเพศ แนวคิดเกี่ยวกับ “ความเลื่อนไหลทางเพศ” ได้ก่อตัวขึ้นและสนับสนุนด้วยการสถาปนาความจริงที่ว่า “รสนิยมทางเพศ ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศเสมอไป” เนื่องจากเพศไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง ความสัมพันธ์ทางเพศไม่ได้มีแค่ทางเลือกของการรักเพศเดียวกันหรือการรักต่างเพศเท่านั้น ไม่มีการยึดติดกับบทบาททางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศที่ตายตัว หากแต่มีการกระโดดไปมาในความสัมพันธ์ที่ไม่หยุดนิ่ง ความเป็นหญิงรักหญิงก็ถูกทำให้เป็นภาวะที่เปิดกว้าง ปราศจากกฎเกณฑ์ที่ตายตัว และสามารถปรับเปลี่ยนได้ ความเป็นหญิงรักหญิงจึงไม่ได้ผูกติดกับนิยามที่ว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีเพศสรีระหญิงเท่านั้น แต่ผู้ที่มิใช่เพศสรีระชาย ซึ่งรับรู้สภาวะความเป็นหญิงในสำนึกของตน ก็สามารถสวมใส่อัตลักษณ์ของความเป็นหญิงรักหญิงได้เช่นกัน สถานการณ์ทางวาทกรรมเช่นนี้จึงทำให้เกิดการปรากฏตัวของ “กะเทยเลสเบี้ยน” และ “เลสเบี้ยนข้ามเพศ” บนพื้นที่สื่อมากขึ้น

การขยายตัวของแนวคิดหลังสมัยใหม่ยังทำให้เกิดการย้อนกลับไปตั้งคำถามต่อกระแสแนวคิดที่มาจากภาวะสมัยใหม่ มีการรื้อถอนภววิทยาแบบชั่วคราวข้าม และเสนอภววิทยาอีกแบบว่าความเป็นจริงและระบบคุณค่าต่าง ๆ รวมถึงความเป็นจริงในเรื่องเพศ ต่างเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมวัฒนธรรม ความเป็นจริงจึงไม่ใช่สิ่งที่คงอยู่สถาพร บริบททางวิชาการนี้ได้นำไปสู่การปลดแอกอีกระลอกที่ว่าหญิงรักหญิงไม่จำเป็นต้องสวมบทบาทความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ตายตัว และไม่จำเป็นต้องนิยามตนเองด้วยอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง รวมถึงไม่จำเป็นต้องผนวกตนเองเข้ากับคุณค่าของรักโรแมนติกแบบชายหญิง คู่รักหญิงรักหญิงบางส่วนอาจ

ปฏิเสธความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน การรักเดียวใจเดียว และการผูกมัดสามารถเรียนรู้ที่จะมีความสัมพันธ์กับเพศใดก็ได้ ไม่ว่าจะผู้ชายหรือผู้หญิง ดังพบเห็นการปรากฏตัวของแนวคิด “ความเลือนไหลทางเพศ” ในความสัมพันธ์ระหว่างคู่รักหญิงรักหญิง สังคมได้เห็นคู่รักเกย์และทอม คู่รักทอมกับทอม คู่รักเลสเบียนที่อยู่นอกกรอบทอม-ดี้ ไปจนถึงคู่รักผู้หญิงข้ามเพศที่รักกัน

ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้กลายเป็นโจทย์สำคัญที่ทำให้ นักกิจกรรมและนักเคลื่อนไหวเริ่มหวนกลับมาตั้งคำถามต่อคำว่า “หญิงรักหญิง” ที่มีนัยถึงระบบการแบ่งแยกเพศตามเพศกำเนิดอีกครั้ง โดยเฉพาะเมื่อตัวตนทางเพศนั้นเลือนไหลเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และอาจไม่สามารถนิยามด้วยคำว่าหญิงรักหญิงอีกต่อไป ดังเห็นได้จากการก่อตัวของกลุ่มเคลื่อนไหวใหม่ และเกิดการใช้ศัพท์อันมาแทนที่ เช่น “แซฟฟิก” (Sapphic) ที่มีนิยามรวบรวมความหลากหลายทางเพศมากขึ้น โดยไม่ยึดติดกับความเป็นหญิงตามเพศกำเนิดอีกต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การแกะรอยวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในสายธารประวัติศาสตร์ของสื่อไทยระหว่างปี 2539-2563 ได้แสดงให้เห็นพลวัตการก่อร่างอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงภายใต้กฎเกณฑ์ของเพศทวิลักษณ์และบรรทัดฐานรักต่างเพศแบบปิตาธิปไตย ที่ความเป็นจริงเรื่องเพศถูกกำหนดเป็นข้อตรงข้ามตามลักษณะทางชีววิทยา โดยความสัมพันธ์ทางเพศซึ่งตรงตามมาตรฐานของสังคมนั้นคือความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายที่มีเป้าหมายเพื่อสืบทอดเผ่าพันธุ์ ขณะที่บทบาททางเพศของผู้หญิงถูกกำหนดภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย กลายเป็นเงื่อนไขทางไปสู่ความเกลียดชังคนรักเพศเดียวกัน

กฎเกณฑ์ดังกล่าวถูกทำให้กลายเป็นโครงสร้างที่แข็งแกร่งผ่านสถาบันครอบครัว ศาสนา การศึกษา กฎหมาย และสื่อมวลชน โดยได้รับการค้ำจุนสนับสนุนจากความรู้เชิงศาสตร์ความรู้ทางชีววิทยา จิตวิเคราะห์ และพฤติกรรมศาสตร์ การรักเพศเดียวกันได้รับการอธิบายว่าเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความบกพร่องทางจิตและความเบี่ยงเบนที่จำเป็นต้องถูก

บำบัดรักษา อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงถูกกำหนดผ่านวาทกรรม “ความปกติ-ผิดปกติ” “ความแท้-ความเทียม” “ศีลธรรม-ความเสื่อมทราม” และปูทางไปสู่วาทกรรมที่ส่งเสริมการเลือกปฏิบัติ เช่น การกีดกันไม่ให้เป็นครูหรือเข้ารับราชการ การกีดกันไม่ให้จดทะเบียนสมรส ไปจนถึงการส่งเสริมความรุนแรง เช่น “แก้มอม-ช่อมด” “นิวเย็น ๆ หรือจะสู้อุ่นอุ่น ๆ”

สถานการณ์ทางวาทกรรมเช่นนี้ไม่เพียงทำให้ผู้หญิงที่รักเพศเดียวกันกลายเป็นวัตถุของวาทกรรม แต่ได้เปิดทางให้ผู้หญิงที่รักเพศเดียวกันได้เริ่มตระหนัก ทบทวนและสงสัยในความเป็นเพศของตนเอง จนเริ่มก่อร่างสำนึกถึงอัตลักษณ์ทางเพศ เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวตนทางเพศของตนเองในคอลัมน์ให้คำปรึกษาเรื่องเพศ กลุ่มการเคลื่อนไหวเพื่ออัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง เช่น กลุ่มอัญจารี ก็ได้สถาปนาขึ้นในช่วงเวลานี้พร้อมกับพื้นที่การสื่อสารทางเลือกที่มีการพูดคุยและแสดงอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง เช่น จดหมายข่าวอัญจารี อัญจารีสาร An Another Way ตัวตนที่มีสำนึกถึงความเป็นตัวของตัวเองได้อาศัยคุณค่าจากแนวคิดสมัยใหม่ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องเสรีภาพ ปิศาจภาวะ และสิทธิมนุษยชนในการตรึงพื้นที่ทางวาทกรรมเพื่อให้เกิดการถกเถียงในสังคม เช่น การคัดค้านระเบียบของสถาบันราชภัฏที่ไม่รับผู้รักเพศเดียวกันเข้าเรียนครู

ท่ามกลางบริบทการเติบโตของอุตสาหกรรมความบันเทิงเชิงพาณิชย์ ยังทำให้สื่อเป็นพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ที่อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงได้ปรากฏตัว ทั้งในฐานะวัตถุแห่งความแปลกประหลาดที่สังคมสนใจใคร่รู้ และในฐานะอัตบุคคลที่แสวงหาความสุขความพอใจจากการได้แสดงความเป็นตัวของตัวเอง อย่างไรก็ตาม สถานการณ์เหล่านี้ไม่ได้อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ของเพศทวิลักษณ์และบรรทัดฐานรักต่างเพศแบบปิตาธิปไตย ดังเห็นได้จากการแผ่ขยายของละครโทรทัศน์แนว “ทอมกลับใจ” และการดูแคลนว่าความรักของหญิงรักหญิงเป็นเพียง “กระแสแฟชั่น” อันสะท้อนถึงบรรทัดฐานรักต่างเพศแบบปิตาธิปไตย ขณะเดียวกันสื่อก็มักเรียกผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงว่า “สาวหล่อ” แม้จะ

แสดงแง่มุมเชิงบวก แต่ก็สะท้อนถึงการอ้างอิงเพศของผู้คนตามลักษณะทางชีววิทยา

ตัวคนที่ตระหนักรู้ถึงความเป็นตัวของตัวเองจึงอาจไม่ได้ก่อร่างวาทกรรมเพื่อต่อต้านกับอำนาจที่มีอยู่เดิมโดยสิ้นเชิง แต่เพื่อแสวงหาพื้นที่บางส่วนในการดำรงตนเองภายใต้การปกครองของอำนาจ ด้วยการผนวกตนเองเข้ากับมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคม ไปจนถึงการผนวกตนเองเป็นส่วนหนึ่งของความรักโรแมนติกแบบหญิงชาย โดยใช้วาทกรรมที่แสดงให้เห็นว่าความรักของคู่รักหญิงรักหญิงนั้นเป็นชีวิตส่วนตัวของปัจเจก เกิดจากเสรีภาพในทางเลือก การผนวกตัวเองกับเรื่องเล่าความรักอันสูงส่งที่เกิดจากเสรีภาพในการเลือกนี้สะท้อนการอาศัยระบบคุณค่าของแนวคิดสมัยใหม่ เพื่อต่อต้านพื้นที่ให้คู่รักหญิงรักหญิงยังคงดำรงตัวตนอยู่ได้ เพื่อจะได้ไม่ต้องถูกพ่อแม่บังคับให้แต่งงานกับผู้ชายที่ตนเองไม่ได้รักและเพื่อจะได้ไม่ถูกสังคมเกลียดชัง

อย่างไรก็ตาม ความรักโรแมนติกคืออีกโฉมหน้าของบรรทัดฐานรักต่างเพศแบบปิตาธิปไตย ที่อำพรางตนเองภายใต้จินตนาการเกี่ยวกับอุดมคติของการมีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ดังนั้น การที่คู่รักหญิงรักหญิงผนวกตนเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความรักโรแมนติกแบบหญิงชาย จึงนำไปสู่ความคาดหวังในการแสดงบทบาทของอีกฝ่ายให้เป็นไปตามบรรทัดฐานรักต่างเพศ และกลายเป็นการยึดเยียดความเป็นชาย-หญิงให้กับตัวตนจนทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกและขาดการเห็นคุณค่าในตัวเอง ไปจนถึงรังเกียจตนเอง ซึ่งท้ายที่สุดแล้วบั่นทอนความสัมพันธ์ที่ยืนยาวของคู่รักหญิงรักหญิง

สถานการณ์นี้ได้สะท้อนให้เห็นกลไกอันแยบยลของอำนาจและความรู้ที่ไม่ได้ทำงานโดยใช้ความรุนแรงทางตรง หากแต่เป็นการใช้อำนาจที่ลวงให้หลงเชื่อว่าเราต่างได้เป็นตัวของตัวเองและได้ใช้เสรีภาพในสังคมที่เปิดกว้าง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว เสรีภาพของตัวตนนี้มีขอบเขตจำกัด ต้องอยู่ในร่องในรอยที่สังคมยอมรับได้ หรือไม่ทำลายเสถียรภาพหลักของสังคม ไม่สามารถถูกทำให้กลายเป็นคุณค่าระดับสถาบัน ดังที่คู่รักหญิงรักหญิงไม่สามารถอ้างสิทธิทางกฎหมายได้ เช่นเดียวกับที่คู่รักต่างเพศสามารถทำได้

ผลกระทบเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นอีกแง่มุมของอำนาจไม่ได้มีแต่ด้านของความรุนแรงหรือแง่มุมเชิงนิเสธเท่านั้นแต่อำนาจได้สร้างวาทกรรมขึ้นมาเพื่อก่อรูปอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงขึ้นเป็นวัตถุของอำนาจ อำนาจสืบทอดตัวมันเองไม่ใช่ด้วยการปฏิเสธหรือกำจัดทิ้ง แต่ด้วยการแฝงฝังหลอมรวมบรรทัดฐานรักต่างเพศลงไปในความสัมพันธ์ของคู่รักหญิงรักหญิง เพื่อให้อัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงถูกผนวกเข้ามาได้ร่มเงาของอำนาจ และเป็นหลักฐานรูปธรรมของอำนาจ

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของแนวคิดหลังสมัยใหม่ในแวดวงวิชาการตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นการย้อนกลับไปยังคำถามต่อแนวคิดที่เกิดจากภาวะสมัยใหม่ และได้กลายเป็นเครื่องมือทางความรู้ที่ใช้ในการต่อสู้ทางวาทกรรมกับบรรทัดฐานรักต่างเพศแบบปิตาธิปไตยและความเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกัน โดยถอดรื้อภววิทยาแบบชั่วคราวข้าม และเสนอภววิทยาว่าความเป็นจริงและระบบคุณค่าต่าง ๆ รวมถึงความเป็นจริงในเรื่องเพศ ต่างเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมวัฒนธรรม ความเป็นจริงจึงไม่ใช่สิ่งที่คงอยู่สถาวร ทำนองเดียวกัน หญิงรักหญิงไม่จำเป็นต้องสวมบทบาทความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ตายตัว และไม่จำเป็นจะต้องนิยามตนเองด้วยอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง รวมถึงไม่จำเป็นจะต้องผนวกตนเองเข้ากับคุณค่าของรักโรแมนติกอย่างชายหญิง ภาวะเลื่อนไหลที่ไม่แน่นอน ยังนำไปสู่การนิยามภาวะใหม่ของการรัก ผู้คนสามารถเรียนรู้ที่จะมีความสัมพันธ์กับเพศใดก็ได้ ไม่ว่าจะผู้ชายหรือผู้หญิง ดังที่สังคมได้เห็นคู่รักเกย์และทอม คู่รักทอมกับทอม คู่รักเลสเบี้ยนที่อยู่นอกกรอบทอม-ดี้ ไปจนถึงคู่รักผู้หญิงข้ามเพศที่รักกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้คำว่า “หญิงรักหญิง” เริ่มถูกตั้งข้อคำถามด้วยนัยที่ยังคงสื่อถึงระบบการแบ่งแยกเพศตามเพศกำเนิด และนำไปสู่การก่อตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวใหม่ และเกิดแสวงหาคำศัพท์ที่มีนัยผนวกรวมความหลากหลายทางเพศมากขึ้นมาแทนที่

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

ประการแรก เป็นข้อเสนอแนะต่อนักสื่อสาร ผู้ผลิตสื่อและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ในการผลิตเนื้อหาการสื่อสารที่

เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง งานวิจัยมีข้อเสนอว่า 1) สื่อสร้างสรรค์เนื้อหาโดยตระหนักและรู้เท่าทันโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจและเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดของผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง ทั้งโครงสร้างปิตาธิปไตย บรรทัดฐานรักต่างเพศ ความเกลียดชังการรักเพศเดียวกัน และกรอบคิดแบบเพศวิลักษณ์ โดยไม่ผลิตซ้ำโครงสร้างดังกล่าว และไม่สร้างความชอบธรรมให้แก่ความรุนแรง เช่น ไม่สนับสนุนเนื้อหาที่ตอกย้ำวาทกรรม “นิวเียน ๆ หรือจะสู้เอนอ่อน ๆ” “แกทอม-ช่อมดี” 2) สื่อควรระมัดระวังการผลิตซ้ำภาพเหมารวมในแง่ลบ การตีตรา และการเกลียดชังต่อผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง ไม่ตอกย้ำความคิดที่ว่าความรักของหญิงรักหญิง ความสัมพันธ์ที่ผิดปกติ แปลกประหลาด ไม่มีอยู่จริง หรือหากจำเป็นต้องมีการนำเสนอ ก็ควรเปิดพื้นที่ให้วาทกรรมอีกด้านหนึ่งได้เข้ามาตอบโต้และวิพากษ์วิจารณ์ด้วย 3) สื่อควรเสริมพลังด้วยการสร้างสรรค์เนื้อหาแนวใหม่ นำเสนออัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในบทบาทใหม่ ๆ ด้วยแง่มุมที่หลากหลาย โดยไม่ยึดติดกับภาพตัวแทนที่หยุดนิ่ง และมุมมองของชนชั้นกลางในเมือง 4) ตระเตรียมพื้นที่ของสื่อมวลชนและสังคมให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยที่จะโอบล้อมความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้ผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงเกิดความรู้สึกลดภัยที่จะก้าวออกมาจากที่หลบซ่อนโดยไม่บิบบังคับ เช่น ไม่บีบบังคับให้แหล่งข่าวเปิดเผยความสัมพันธ์ส่วนตัว ระมัดระวังการชักถามละลาบละล้วงความสัมพันธ์ เช่น “ใครเป็นรุก-ใครเป็นรับ” และ 5) ขยายประเด็นอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงในมิติที่หลากหลายมากขึ้นโดยสัมพันธ์แนวคิดสิทธิมนุษยชน ทั้งในมิติด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เช่น สุขภาวะทางเพศและความรุนแรงทางเพศ ครอบครัวของคู่รักหญิงรักหญิง การแบ่งบทบาทในครอบครัว

ประการสอง เป็นข้อเสนอแนะเชิงระเบียบวิธีวิจัย แม้ผู้วิจัยพยายามที่จะศึกษาพื้นที่ของวาทกรรมอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงอย่างครอบคลุมในสื่อที่หลากหลายและมีขอบเขตของช่วงเวลาที่ค่อนข้างกว้าง แต่การที่งานวิจัยมุ่งเน้นเฉพาะตัวบทของการสื่อสาร อาจทำให้ผลของการวิจัยขาดแง่มุมที่ประสบการณ์ การตีความ และการตอบสนองของผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงที่ได้รับผลกระทบต่อวาทกรรมในสื่อ นั้น เช่น ผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงรับรู้ถึงตัวตนของตนผ่านสื่อเช่นไร และตอบสนองต่อวาทกรรมในสื่ออย่างไร สื่อมวลชนผู้นำเสนอเนื้อหาวาทกรรมเหล่านั้นได้เกิดการทบทวนตนเอง เรียนรู้ หรือมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง รวมไปถึงประชาชนผู้ติดตามเนื้อหาข่าวสารในขณะนั้นมีการถอดรหัสเนื้อหาข่าวสารสอดคล้องกับที่สื่อนำเสนอมากน้อยเพียงใด ดังนั้น การศึกษาในอนาคต ควรอาศัยแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (oral history) ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มุ่งสร้างการมีส่วนร่วม เปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็น และสร้างบทสนทนาแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศของหญิงรักหญิง ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ นักวิชาการด้านสื่อและการสื่อสาร รวมถึงนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิของหญิงรักหญิงและด้านสิทธิของความหลากหลายทางเพศ โดยมีเป้าหมายให้ร่วมถอดบทเรียนเกี่ยวกับบทบาทของสื่อในประวัติศาสตร์ และสร้างกลไกทางการสื่อสารร่วมกันสำหรับอนาคต นอกจากนี้ การศึกษาในอนาคตอาจควรแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมนั้นมีกลยุทธ์อย่างไร และขยายไปสู่การวิเคราะห์วาทกรรมบนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ว่าเกิดจุดพลิกผันอย่างไรบ้าง แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ อย่างไร เพื่อขยายขอบเขตความรู้ทางวิชาการในประเด็นนี้ให้กว้างขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กคีนี ดำริสถลมารค. (2555). *ภาพลักษณ์ของหญิงรักร่วมเพศที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เอเชียตะวันออก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กันตพงศ์ เชี่ยวพิมลพร. (2564, 5 กุมภาพันธ์). GMM เซนเซอร์ผู้หญิงจูบก้นออก เพราะเหตุผล ‘ผิดต่อศีลธรรมอันดี’ สู่การตั้งคำถามต่อ ซีรีส์เรื่องว่าหญิงจูบหญิงไม่ดียังไง? พอเป็นฉาก ชายจูบชาย ตบ-จูบ ช่มชืด กลับฉายได้ปกติ. *ประชาไท*. แหล่งที่มา <https://spectrumth.com/13499/>.
- กรมศิลปากร. (2507). *กลอนเพลงยาว เรื่อง หม่อมเป็ดสวรรค์ และพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ*. พระนคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ศิวพร.
- กฤษณา อโศกสิน. (2517). *รากแก้ว*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- คงเดช จาตุรันต์รัศมี, & เกียรติ ศงสนันท์. (2546). *สยิว*. [ภาพยนตร์]. ไทย: สหมงคลฟิล์ม อินเตอร์เนชั่นแนล.
- เครือข่ายความหลากหลายทางเพศแห่งประเทศไทย. (2557, 29 มิถุนายน). จดหมายเปิดผนึก เรียน ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง TCU เรื่อง การนำเสนอข่าวที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม, *สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์*. แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- จารึก สวงพงษ์. (2540). *ซังแปด* [ละครโทรทัศน์]. ไทย: อัครมีเดีย.
- จุฬามาศ ไชยมงคล. (2555). *การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางเพศสภาพและพื้นที่ของหญิงรักหญิงในสื่อออนไลน์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). *ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี : ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้าง ความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง.
- ชูเกียรติ ศักดิ์วีระกุล. (2550). *รักแห่งสยาม* [ภาพยนตร์]. ไทย: สหมงคลฟิล์ม อินเตอร์เนชั่นแนล.
- จิตติพงษ์ ใช้สติ, สรเทพ เวศวงศ์ชาติพิพย์, & สำคัญ โชติกสวัสดี้. (2555). *THREE DAY TWO NIGHT สามวัน สองคืน รัก-เลิก-เลย* [ภาพยนตร์]. ไทย: พระนครฟิล์ม.
- ทรงยศ สุขมากอนันต์. (2558). *ฮอว์โม่น วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 3* [ละครซีรีส์]. ไทย: จีทีเอชและนาดาวบางกอก.
- ทรงยศ สุขมากอนันต์. (2557). *ฮอว์โม่น วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 2* [ละครซีรีส์]. ไทย: จีทีเอชและนาดาวบางกอก.
- ทีมข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (2548, 12 พฤศจิกายน). นิด้าเผยผลวิจัย นักเรียนที่รักเพศเดียวกัน มีความคิดอยากฆ่าตัวตายมากกว่ากลุ่ม รักต่างเพศ ถึง 7 เท่า. *สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์*. แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวข่าวสด. (2540, 24 มกราคม). นักจิตวิทยาหนุ่มด้านครุฑดู๊ด ชี้ภัย นร.เลียนแบบ ระเบิดมีผลกระทบ! ตั้งแต่ นร.อนุบาล. *ข่าวสด*. แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวข่าวสด. (2555, 13 ธันวาคม). แห้วหัวท่อกษ์สวญูซารหุ12 12 12. *ข่าวสด*. แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวคมชัดลึก. (2551, 5 เมษายน). หมอราามาประณามหมอตลาตมิตตต เต้า ไขผิตจจริยธรรม. *คมชัดลึก*. แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวคมชัดลึก. (2552, 3 กันยายน). ของจริงไม่สน! ดาราชอบของเทียม. *คมชัดลึก*. วันที่เข้าถึงข้อมูล แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.

- ทีมข่าวคมชัดลึก. (2561, 14 พฤศจิกายน). ดัน พ.ร.บ.คู่ชีวิต ดึงคะแนนจากกลุ่ม LGBT. *คมชัดลึก*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวเดลินิวส์. (2540, 11 กันยายน). เผยวิธีทดสอบ นศ.ครู ผิดปกติทางเพศ. *เดลินิวส์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวเดลินิวส์. (2542, 3 มิถุนายน). สาวทอมพ่ายรักโดตติกแฉฆ่าตัวตาย. *เดลินิวส์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวเดลินิวส์. (2547, 7 มิถุนายน). หมายเหตุประชาชน :ถึงคิว...ชาวสีม่วงถูกจัดระเบียบ (1) สื่อมีอิทธิพลต่อการเลียนแบบ. *เดลินิวส์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวเดลินิวส์. (2549, 18 กุมภาพันธ์). คอลัมน์เฮฮาหน้าทะเล : เซ็กซ์เหินเวหา. *เดลินิวส์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวเดลินิวส์. (2549, 6 สิงหาคม). คอลัมน์สก็๊ปหน้า 1 'นางงาม' เป็น 'ทอม' 'ค้นพบตัวเอง' หญิงชายก็ไม่แตกต่าง. *เดลินิวส์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวเดลินิวส์. (2551, 5 เมษายน). ตัดอ้นทะเลี่ยงมะเร็ง เตือนทอมเนียนเต้า! อาจมีผลกระทบจิตใจ. *เดลินิวส์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวเดลินิวส์. (2564, 3 กุมภาพันธ์). ติ่งมาชีร์ดัง! ถูกตัดฉาก'หญิงจูบกัน'อ้างผิดศีลธรรม. *เดลินิวส์*, แหล่งที่มา <https://www.dailynews.co.th/entertainment/823166>.
- ทีมข่าวไทยพีบีเอส.(2560, 4 พฤษภาคม). กระแสชีร์สวายไทยบุกตลาดเอเชีย. *ไทยพีบีเอส*, แหล่งที่มา <https://news.thaibps.or.th/content/262184>.
- ทีมข่าวไทยพีบีเอส. (2563, 8 กรกฎาคม). โซเชียลเดือด หลัง ครม.ไฟเขียวร่าง "พ.ร.บ.คู่ชีวิต". *ไทยพีบีเอส*, แหล่งที่มา <https://news.thaibps.or.th/content/294382>.
- ทีมข่าวไทยโพสต์. (2548, 3 มิถุนายน). แรสนิยมหญิง 2005 หันนิยมเกย์กะเทย. *ไทยโพสต์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวไทยรัฐ. (2544, 7 เมษายน). 'ดร.ปู' ภูไม่กลับเอาใจเกย์ แต่งกันถูก กม. ไอเดียสุดจี้จี้ เลสเบี้ยนด้วย จดทะเบียนได้ สส.สว.รุมค้าน, *ไทยรัฐ*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์. (2547, 5 มิถุนายน). รวมเพศกริดต่อต้านกีดกัน. *ไทยรัฐออนไลน์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์. (2547, 15 มิถุนายน). บทบรรณาธิการ: รัฐกับวัฒนธรรม. *ไทยรัฐออนไลน์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์. (2554, 2 กุมภาพันธ์). ทอมแห่ต่อสู้เทียม. *ไทยรัฐออนไลน์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวบางกอกทูเดย์. (2547, 30 ตุลาคม). น.ร.ชายปกป้อง กระแสคลั่งทอมมาแรง. *บางกอกทูเดย์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวบางกอกทูเดย์. (2549, 3 สิงหาคม). ทอมอินเทรนด์แห่เนียนมึง. *บางกอกทูเดย์*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวบ้านเมือง. (2555, 9 กันยายน). ชีวิตคู่หญิงรักหญิง : อุปสรรคที่ก้าวผ่านได้. *บ้านเมือง*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวผู้จัดการสุดสัปดาห์ 360 องศา. (2553, 18 กันยายน). 'รักนวลสงวนจุ่ม'สาวบันเทิงคบ 'ทอม' โลด! *ผู้จัดการสุดสัปดาห์ 360 องศา*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวมติชน. (2544, 9 เมษายน). กุนชื้อข้างกาย "ทักษิณ" ผู้ชาย "นยะยะ!" "ผู้นำเกย์" แฉมีหลายคน ได้ถูกหาอาชญากรรมผิดปกติ. *มติชน*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- ทีมข่าวสยามธุรกิจ. (2549, 4 สิงหาคม). สังคมไทยวิปริตหนัก คนกลายพันธุ์ระบาด แหล่งฮิตทำแมน 'ยันฮี สมิตเวช BNH'. *สยามธุรกิจ*, แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.

- ทีมข่าวสยามรัฐ. (2554, 5 กรกฎาคม). คอลัมน์หนึ่ง ธนาธร : ใหม่ กะ หม่า โดนกะโดนความสัมพันธ์ในสังคมหลากหลายเพศ. สยามรัฐ.
แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- นฤพนธ์ ตัวงวิเศษ. (2560). เพศในเขาวงกต: แนวคิดทฤษฎีเพศในวัฒนธรรมบริโภค. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นัยนา สุภาพงษ์. (2563). สิทธิมนุษยชน ในเรื่องอัตลักษณ์และวิถีทางเพศ กับความคุ้มครองและรับรองภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายไทย.
จุลนิติ, (กันยายน-ตุลาคม), 1-26.
- ปณิศา ขจิตระวิน. (2562). การสื่อความหมายค่านิยมทางสังคมของหญิงรักหญิง และกลวิธีการนำเสนอในละครโทรทัศน์ คลับ ฟราย
เดย์ เดอะ ซีรีส์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยรังสิต, ปทุมธานี.
- พกา สัตยธรรม. (2516). การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ของบุคคลที่ร่วมนเพศกับบุคคลปกติ.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พิมพกา ไตรวิระ. (2546). คีนไร่เงา [ภาพยนตร์]. ไทย: จีเอ็มเอ็ม พิคเจอร์
- เพื่อน ๆ ของเรา. (2544). คุณกันฉันท์เพื่อน. จดหมายข่าวอัญจารี, 2(12), 16-17.
- มารยาท ไทยนิวส์นิวส์. (2551). ฮะเกว [ภาพยนตร์]. ไทย: สหมงคลฟิล์ม.
- มธุรส ชมดวง. (2546). การศึกษาวิถีชีวิตของหญิงที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ, กรุงเทพฯ.
- มัทนา เขตมี. (2539). วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักหญิง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
กรุงเทพฯ.
- มีนาม. (2558). พิษรัก. กรุงเทพฯ: T&M.
- มูทิตา เชื้อซ่ง. (2555, 6 ธันวาคม). เปิดปม 'ซีอีต' แบนเรื่องเพศ: มุมมอง LGBT และอื่นๆคำขอโทษจากผู้บริหาร. ประชาไท. แหล่งที่มา
<https://prachatai.com/journal/2012/2012/44075>.
- เมษชัย ใจสำราญ. (2559). แนวคิดปิตาธิปไตยในพระวินัยปิฎก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี,
อุบลราชธานี.
- ยงยุทธ ทองกองทุน. (2543). สตรีเหล็ก [ภาพยนตร์]. ไทย: โมโน ฟิล์ม.
- รัชนิล ไชยลังการ. (2553). การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศในแบบหญิงรักหญิง: ฉากชีวิตที่แตกต่างหลากหลายของกลุ่มแรงงานหญิงในนิคม
อุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- รังรอง งามศิริ. (2532). พฤติกรรมทางเพศและเจตคติของนักเรียนวัยรุ่น : กรณีศึกษาพฤติกรรมรักร่วมเพศ เขตการศึกษา 7. (รายงาน
วิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ลลนา. (2547). Yes...รักนี้ใช่เลย. กรุงเทพฯ: สีม่วงอ่อน.
- วรภัทธา บุรณะกิจเจริญ. (2543). พัฒนาการพฤติกรรมหญิงรักร่วมเพศ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
กรุงเทพฯ.
- วิภาวดี. (2547, 24 กุมภาพันธ์). คอลัมน์บันเทิงฟรีสไตล์ : "ถึงลูกถึงนุมน". เดลินิวส์. แหล่งที่มา <https://www.iqnewscenter.com/>.
- สวัสดิ์ วงศ์สมเพ็ชร. (2553). Yes or No อายากรักก็รักเลย [ภาพยนตร์]. ไทย: พระนครฟิล์ม.
- สุภาณี ยাত্রา. (2548). การแสดงอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของกลุ่มหญิงรักหญิงผ่านสื่อเว็บไซต์ในสังคมไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ.

- สุมาลี โดกทอง. (2549). *การให้ความหมายและการต่อรองในชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุไพร ชลวิไล. (2545). *ตัวตนในเรื่องเล่า : การต่อรองทางอัตลักษณ์ของหญิงรักหญิง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุวัฒนา ศรีพันธุ์. (2534). *พฤติกรรมทางเพศและเจตคติของนักเรียนวัยรุ่น : กรณีศึกษาพฤติกรรมรักร่วมเพศ เขตการศึกษา 8 (รายงานวิจัย)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อาทิตยา อาษา. (2562). *ครอบครัวควียร์: พหุอัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ และยุทธศาสตร์ ครอบครัวเลสเบี้ยนข้ามชั้นแรงงาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อภิญญา เพื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ (identity)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- อรุณศักดิ์ อ่องลออ. (2557). *1448 Love Among Us รักเรา...ของใคร [ภาพยนตร์]*. ไทย: สตาร์ลิงส์.
- อัญชัน. (2547). *นางเอก*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- อุษณา เพลิงธรรม. (2508). *เรื่องของ จัน ดารา*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

ภาษาอังกฤษ

- Bhasin, K. (2006). *What Is Patriarchy*. New Delhi: Women Unlimited.
- Bleys, R. (1996). *The Geography of Perversion*. NY: NYU Press.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble*. London: Routledge.
- Duggan, L. (2002). The New Homonormativity: The Sexual Politics of Neoliberalism, In R. Castronovo & D. Nelson, *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics* (pp. 175-194). Durham: Duke University Press.
- Enteen, J. (2007). *Lesbian Studies in Thailand*. *Lesbian Studies in Thailand*, 11(3-4), 255-263.
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality Volume 1: An Introduction*. NY: Pantheon.
- Foucault, M. (1984). Nietzsche, Genealogy, History. In P. Rabinow, *The Foucault Reader* (pp. 78-90). London: the Penguin Group.
- Griffin, P., D'Errico, K. H., Harro, B., & Schiff, T. (2007). Heterosexism Curriculum Design, In M. Adams, L. A. Bell, & P. Griffin. *Teaching for Diversity and Social Justice* (pp. 195-218). London: Routledge.
- Grossberg, L., Wartella, E., Whitney, D. C., & Wise, J. M. (2006). *Media Making: Mass Media in a Popular Culture*. London: Sage Publications.
- Keats, T. (2016). Lesbophobia as a Barrier to Women in Coaching. *Taboo: The Journal of Culture and Education*, 15(1), 79-92.
- Levi-Strauss, C. (1955). *The Structural Study of Myth*. *The Journal of American Folklore*, 68(270), 428-444.
- Sinnott, M. (1999). Masculinity and Tom Identity in Thailand. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 9(2-3), 97-119.
- Sinnott, M. (2004). *Toms and Des: Transgender Identity and Female Same-Sex Relationships in Thailand*. Hawaii: University of Hawaii Press.

- Sinnott, M. (2011). *The Language of Rights, Deviance, and Pleasure: Organizational Responses to Discourses of Same-Sex Sexuality and Transgenderism in Thailand*, In P. A. Jackson, *Queer Bangkok: 21th Century Markets, Media, and Right* (pp. 205-228). Chiang Mai: Silkworm Books.
- Sedgwick, E. K. (1990). *Epistemology of the Closet*. Berkeley. CA: University of California Press.
- Suvannathat, Chancha & Plitplotphai, Praphan. (1988). *History and Achievements of the Institute of Research in Behavioral Sciences (Original the International Institute for Child Study)*. Bangkok: Institute of Research in Behavioral Sciences, Srinakharinwirot University Prasarnmit Campus.
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Warner, M. (1993). *Fear of a Queer Planet: Queer Politics and Social Theory*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Warner, M. (1998). *The Trouble with Normal*. New York: Free Press.
- Weinberg, G. (1973). *Society and the Healthy Homosexual*. NY: Anchor Press/Doubleday.